

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOJO PROCESO KATEDRA**

RASA RINDOKAITĖ
(TEISĖS IR VALDYMO STUDIJŲ PROGRAMA)

**LIETUVOS RESPUBLIKOS PROKURATŪROS SUSIŽINOJIMO SU
UŽSIENIO VALSTYBIŲ ĮSTAIGOMIS PRAKTIKA**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr.
Artūras Panomariovas

Vilnius, 2004

TURINYS

IVADAS.....	3
1. SUSIŽINOJIMAS BAUDŽIAMAJAME PROCESU.....	6
1.1 Tarptautinis teisinis bendradarbiavimas.....	6
1.2 Susižinojimo būdai ir reikšmė.....	10
1.3 Lietuvos Respublikos prokuratūros tarptautinis bendradarbiavimas	14
2. TEISINĖS PAGALBOS PRAŠYMAI.....	19
2.1 Teisinės pagalbos samprata.....	19
2.2 Užsienio valstybių įstaigoms siunčiami ir iš jų gaunami prašymai.....	21
2.2.1 Prašymai dėl proceso veiksmų atlikimo.....	22
2.2.2 Prašymai dėl baudžiamojo proceso perdavimo.....	27
2.2.3 Ekstradicijos prašymai.....	30
2.3 Europos arešto orderis.....	33
3. PROKURATŪROS SUSIŽINOJIMO PROBLEMINIAI ASPEKTAI.....	37
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	50
PAGRINDINIAI ŠALTINIAI.....	55
SANTRAUKA.....	59
PRIEDAS 1.....	61
PRIEDAS 2.....	62
PRIEDAS 3.....	63

IVADAS

Temos aktualumas. Tarptautinis teisinis bendradarbiavimas yra neatskiriama demokratinės valstybės, siekiančios apginti savo piliečius bei įgyvendinti teisingumą savo jurisdikcijos ribose, veikla. Teisės pažeidimai nepaiso valstybinių sienų, tuo tarpu baudžiamasis persekiojimas yra griežtai ribojamas teritorijoje. Todėl teisėsaugos institucijų pareigūnams reikalinga užsienio valstybių teisinė pagalba baudžiamosiose bylose. Ji teikiama tarptautinių sutarčių pagrindu siunčiant teisinės pagalbos prašymus užsienio valstybės įstaigoms bei pagal nacionalinius įstatymus vykdant gautus prašymus. Prašymų siuntimo kanalai, įstaigos, atsakingos už jų vykdymą bei kiti procedūriniai klausimai yra tarptautinių sutarčių bei nacionalinių įstatymų reglamentavimo dalykas ir apibendrintai vadinami susižinojimo tvarka.

Nuo 2003 m. centrinėmis įstaigomis susižinant su užsienio valstybėmis yra Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra ir teisingumo ministerija. Joks teisės aktas, išskyrus taisyklės dėl Europos arešto orderio išdavimo [17], nenumato, kada prašymai siunčiami per Generalinę prokuratūrą, o kada – per Teisingumo ministeriją. Šis ir nemažai kitų klausimų sprendžiami praktiškai susiklostančiuose susižinojimo santykiuose. Nepaisant to, jog teisės aktai pakankamai nedviprasmiškai apibrėžia susižinojimą tarp valstybių, šioje srityje susiklostė įdomi praktika, neretai besiskirianti nuo teisinio reglamentavimo. Susižinojimo praktika naudinga ir tuo, jog padeda atskleisti teisinio reglamentavimo spragas bei trūkumus, kuriuos kartais sunku išvelgti prieš susiklostant susižinojimo teisiniams santykiams. Susižinojimo praktika yra nevienalytė, gimstanti iš teisinio reglamentavimo ir gyvenimo diktuojamų sąlygų ir dėl to verta gilesnės analizės.

Lietuvos Respublikos prokuratūros susižinojimas su užsienio valstybių įstaigomis iki šiol išsamiai nebuvo nagrinėtas. 2003 m. LTU magistrantas Vidas Patackas analizavo šiuos klausimus kartu su teismų susižinojimu. Vis dėlto susižinojimo praktika, kaip teisiniai santykiai, susiklostantys realiai įgyvendinant teisės aktų normas, išsamiai nagrinėta nebuvo. Literatūroje nėra išplėtoti ir kompetentingų įstaigų susižinojimo klausimai, paliekant šią sritį įstatyminiam reglamentavimui, nėra suformuluota susižinojimo baudžiamosiose bylose samprata. Todėl pripažįstant susižinojimo svarbą baudžiamajame procese tikėtina, jog šis darbas bus naudingas plėtojant teisinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose klausimus.

Magistro darbo objektas. Tyrimo objektą apibūdina pats temos pavadinimas – Lietuvos Respublikos prokuratūros susižinojimo su užsienio valstybių įstaigomis praktika (toliau – prokuratūros susižinojimo praktika). Prokuratūros susižinojimas apima susižinojimą su užsienio

valstybių įstaigomis bei tarptautinėmis organizacijomis. Pastarasis aspektas darbe nebus nagrinėjamas, apsiribojant tik susižinojimu su valstybinėmis kompetentingomis institucijomis.

Magistro darbo dalykas. Tyrimo dalykas yra bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose bei susižinojimo samprata, reikšmė, tarptautinės sutartys ir kiti teisės aktai, kuriuose yra susižinojimą reglamentuojančių nuostatų; siunčiami bei gaunami teisinės pagalbos prašymai. Kadangi tiesioginio susižinojimo mastai iki šiol buvo nedideli, orientuojamasi į per Generalinę prokuratūrą gaunamų ir siunčiamų teisinės pagalbos prašymų analizę.

Magistro darbo tikslai. Darbe bus siekiama išanalizuoti ir apibendrinti prokuratūros susižinojimo praktiką, remiantis susižinojimą reglamentuojančiais teisės aktais. Naudojant kokybinius tyrimo metodus bus siekiama atskleisti pagrindines problemas, iškylančias susižinant su užsienio valstybių įstaigomis bei pateikti siūlymus susižinojimui tobulinti.

Uždaviniai. Tikslų bus siekiama įgyvendinant šiuos uždavinius:

- Atskleisti tarptautinio teisinio bendradarbiavimo bei susižinojimo reikšmę baudžiamajame procese;
- įvertinti Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros kaip centrinės įstaigos funkcijas ir vaidmenį;
- pateikti prokuratūros susižinojimo praktikos apžvalgą pagrindinėse teisinės pagalbos srityse, analizuojant teisinės pagalbos prašymus bei jų vykdymą;
- interviu ir pokalbio pagalba atskleisti aktualiausias susižinojimo problemas bei pateikti siūlymus, kaip jas spręsti.

Tyrimo metodai. Įgyvendinant iškeltus uždavinius, darbe bus naudojami teoriniai bei empiriniai metodai.

Pirmiausia darbo objekto pažinimui bus naudojama *sisteminė analizė* – nustatomi pagrindiniai objekto elementai, jo tyrimo ribos, aplinka, elementų ryšiai tarpusavyje, jų vieta sistemoje. *Lyginamasis metodas* bus naudojamas vertinant skirtumą tarp „įstatymų teisės“ bei realios praktikos, lyginant Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių susižinojimą reglamentuojančias nuostatas bei praktiką.

Kadangi tyrimo objektas – susižinojimo praktika, daugiausia duomenų bus gaunama empiriniais tyrimo metodais. Tyrimo pradžioje bus naudojamas *laisvas interviu* bei *pokalbis su ekspertais* – Generalinės prokuratūros Tarptautinių ryšių ir teisinės pagalbos skyriaus prokurorais. Vėliau su tais pačiais respondentais bus atliktas *standartizuotas interviu*, siekiant išsiaiškinti tiriamo objekto probleminius aspektus. Kadangi susižinojimas įforminamas daugybe teisinių dokumentų, tikslinga atlikti *dokumentų analizę*: teisinės pagalbos prašymų, raštų,

įsakymų ir kitų dokumentų analizę. Siekiant pateikti apibendrintą susižinojimo praktiką, bus naudojama *kiekybinė dokumentų analizė*.

Šaltiniai. Siekiant įgyvendinti darbo tikslus, buvo naudojama norminė literatūra (tarptautinės sutartys dėl teisinės pagalbos bei Lietuvos Respublikos įstatymai), analizuojami Generalinės prokuratūros dokumentai (teisinės pagalbos prašymai, aplinkraščiai, lydraščiai, siūlymai ir pan.). Speciali teisinė literatūra naudota teorinėje darbo dalyje, kur remtasi tokiais autoriais, kaip V. Vadalas, Милинчук В.В., Панов В.П., W. Gilmore. Darbo autorė dalyvavo 2004 m. gegužės 4 d. Seime vykusioje apskrito stalo diskusijoje-konferencijoje tema „Europos Sąjungos teisingumo ir vidaus politika“.

Magistro darbo praktinė reikšmė. Darbe aptariami teisinio bendradarbiavimo (susižinojimo) teisiniai pagrindai, reikalavimai siunčiamiems prašymams, problemos, susijusios su jų vykdymu. Todėl tikėtina, jog darbas bus naudingas pareigūnams, kuriems tokia informacija reikalinga praktikoje, ypač įsigalėjus tiesioginiam susižinojimui su užsienio valstybių įstaigomis. Darbe pateikiamos praktinės rekomendacijos, reikšmingos susižinojimui tobulinti.

Magistro darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, išvados bei pagrindinių naudotų šaltinių sąrašas. Taip pat pateikiamos santraukos lietuvių bei anglų kalba bei Priedai su lentelėmis ir diagramomis, iliustruojančiomis darbe išdėstytus teiginius.

Pirmajame skyriuje aptariama teisinio bendradarbiavimo tarp valstybių raida bei svarba, išsiaiškinama susižinojimo reikšmė, analizuojami prašymų perdavimo kanalai. Taip pat šiame skyriuje aptariamas tarptautinis Lietuvos Respublikos prokuratūros bendradarbiavimas.

Antrasis bei trečiasis darbo skyriai – tiriamoji darbo dalis. Antrajame darbo skyriuje pateiksime apibendrintą Lietuvos Respublikos prokuratūros susižinojimo su užsienio valstybių įstaigomis praktiką pagrindinėse teisinio bendradarbiavimo sferose: teisinės pagalbos (proceso veiksmų atlikimo), ekstradicijos, baudžiamojo proceso perdavimo bei tarp Europos Sąjungos valstybių narių taikomos procedūros – Europos arešto orderio. Šiame skyriuje taip pat apibrėžiama valstybių savitarpio teisinės pagalbos apimtis, kurios rėmuose vyksta susižinojimas, kartu pažvelgiant ir į pačios sąvokos „teisinė pagalba“ prasmes.

Trečiajame skyriuje analizuosime prokuratūros susižinojimo probleminius aspektus, pateiksime siūlymus.

1. SUSIŽINOJIMAS BAUDŽIAMAJAME PROCESSE

1.1 Tarptautinis teisinis bendradarbiavimas

Valstybės nacionalinė teisinė sistema susideda iš daugelio teisės šakų, kurių tarpe vieną svarbiausių vietų užima baudžiamojo pobūdžio teisės šakos. Vadovaujantis suverenumo principu, valstybės baudžiamoji teisė apibrėžia nusikalstamų veikų bei nusižengimų ratą ir bausmes, o baudžiamojo proceso teisės normos reglamentuoja baudžiamųjų bylų tyrimo, perdavimo į teismą ir jų nagrinėjimo tvarką. Kiekvienos valstybės baudžiamosios jurisdikcijos ribas teritorijos, asmenų ir veikų atžvilgiu nustato šios valstybės įstatymai. Nustatydamas šias ribas, valstybė vadovaujasi trimis pagrindiniais principais: teritoriniu, pilietybės bei realiniu [37.P.294]. Baudžiamojo proceso teisėje prioritetas yra teritorinis principas, įtvirtintas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau - BPK) 4 str. 2-3 d. bei 5 str. Bendra taisyklė teigia, jog „Nesvarbu, kur padaryta nusikalstama veika, baudžiamasis procesas Lietuvos Respublikos teritorijoje vyksta pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą“ [2. 4 str.2d.]. Analogiškos nuostatos įtvirtintos ir užsienio valstybių teisėje¹. Vykdamas baudžiamąjį persekiojimą, neleidžiama, kad vienos šalies pareigūnai vyktų į kitą šalį ten suimti įtariamąjį, surinkti įkalčius ar atlikti kitus veiksmus – pareigūno įgaliojimai pasibaigia ties jo valstybės teritorine riba. Todėl neretai susiklosto situacijos, jog siekiant įvykdyti baudžiamąjį teisingumą, jurisdikcijos valstybei prireikia teisinės pagalbos iš užsienio valstybės. Pavyzdžiui, tyrimui svarbūs duomenys yra kitoje valstybėje, joje gyvena liudytojai ar net pats įtariamasis, nusikaltimas buvo padarytas šalies piliečio užsienyje, nuteistasis užsienyje slapstosi nuo bausmės atlikimo ir panašiai.

Tarptautinis bendradarbiavimas baudžiamajame procese vyksta tarptautinių sutarčių, žinybinių susitarimų bei abipusio palankumo pagrindu, o įgyvendinamas visada pagal nacionalinės proceso teisės taisyklės (su nedidelėmis išimtimis)². Tarptautinės sutartys buvo ir lieka esminiu tarpusavio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose teisiniu pagrindu. Jos sudaro dalį tarptautinės baudžiamosios teisės, kurią F.F.Martens apibūdino kaip „teisinių normų visumą, kurios apibrėžia tarptautinės teisinės pagalbos teikimo vienos valstybės kitai sąlygas...“ [cit. pagal 44.P.15]. Anot minėto autoriaus, du pagrindiniai tarptautinės baudžiamosios teisės

¹ Pavyzdžiui, Baltarusijos BPK 3 str.1d.: „Baudžiamasis procesas Baltarusijos teritorijoje vyksta pagal šio kodekso taisyklės, nepaisant to, kur įvykdytas nusikaltimas“. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь. Минск: Амалфея, 2002.

² Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos BPK 67 str. 1 d. leidžia atlikti ir kodekse nenumatytus proceso veiksmus, „jei tokių veiksmų atlikimas nepažeidžia Lietuvos Respublikos Konstitucijos, įstatymų ir neprieštarauja esminiems baudžiamojo proceso Lietuvos Respublikoje principams.“

požymiai yra „valstybių abipusių įsipareigojimų teisinės pagalbos srityje įtvirtinimas sutartyse bei tokios pagalbos teikimas prašomosios valstybės nacionalinės teisės pagrindu.“. Nors ir ne visai atitinkantis šiuolaikinės tarptautinės baudžiamosios teisės apibūdinimą, toks apibrėžimas gerai atspindi tarpusavio ryšį ir priklausomybę tarp tarptautinės teisės bei baudžiamojo proceso teisės šakų [44.P.16]. Taigi, kad ir kokie reikšmingi esti valstybių bei žinybų bendradarbiavimo susitarimai, be nacionalinių proceso taisyklių bei principų jie taptų sunkiai įgyvendinami.

Tarptautinės sutartys yra tarptautinio teisinio bendradarbiavimo pagrindas, suteikiantis teisę kreiptis ir gauti pagalbą iš užsienio valstybės. Nesant sutarties, bendradarbiavimas tampa pagrįstas kitos valstybės malone, abipusiškumo bei geros valios principais. Tokiu atveju valstybė, gavusi prašymą, nėra įpareigota jį vykdyti. Prašymo vykdymo (atsisakymo jį vykdyti) pagrindus, apimtį ir tvarką reglamentuoja tik nacionaliniai įstatymai, o prašymų ir atsakymų siuntimui naudojami diplomatiniai kanalai. Praktikoje žinomi net ekstradicijos atvejai, kai, nesant sutarties, asmuo išduodamas gera valia (*ex gratia*). Kaip ir teisinės pagalbos teikimo atveju, tai reiškia, kad prašančioji valstybė užtikrina išduodančią valstybę, kad analogišku atveju ji išduos pastarosios ieškomus asmenis. Tačiau griežtos abipusiškumo sąlygos yra abejotinas teisingumo pagrindas, juolab, kad visuotinai priimta, kad nėra absoliučios ekstradicijos pareigos [43.P.330]. Kreipiantis teisinės pagalbos į užsienio valstybę nesant tarptautinės sutarties, prašymas visada rašomas tos valstybės, į kurią kreipiamasi, valstybine kalba.

Tarptautinio teisinio valstybių bendradarbiavimo ištakos siekia seniausius laikus. Jau senovės Egipto karalystėje buvo žinoma ir taikoma ekstradicija: pirma tarptautinė sutartis dėl asmenų išdavimo sudaryta 1280 m. iki Kristaus gimimo tarp Egipto valdovo faraono Ramzio II-ojo ir Hetitų princo Hatušilio [cit.pagal 37.P.315]. Tiesa, ši sutartis buvo skirta išduoti anaipol ne kriminalinius nusikaltimus įvykdžiusius asmenis, kas būdinga šiuolaikinei ekstradicijos praktikai – ji numatė prieš, pasislėpusio kitoje valstybėje, išdavimą. Pirmoji tarptautinė sutartis Europoje, numatanti asmenų išdavimą, buvo sudaryta 1174 m. tarp Anglijos ir Škotijos. „Nuo teisingumo sprunkantys vagys ir žmogžudžiai“ ilgą laiką buvo pagrindinis tarptautinio teisinio bendradarbiavimo stimulus [42. xi], o bendradarbiavimo pagrindas – dvišalės ekstradicijos sutartys, suteikdamos galimybę grąžinti nusikaltusius asmenis „į teisingumo rankas“. Iki pat XX a. vidurio sudaromose tarptautinėse sutartyse kitokių tarptautinio teisinio bendradarbiavimo apraiškų, išskyrus asmenų išdavimą, rasime nedaug ir jos neišskirtos. Dažniausiai užsimenama apie: „kitas abipusės teisinės pagalbos tarp valstybių formas“, turint galvoje „teisminius pavedimus, liudytojų apklausimą užsienio valstybėje“ [44.P.16]. Didelę reikšmę teisinio bendradarbiavimo raidai turėjo Europos Tarybos Konvencijų priėmimas: 1957 m. buvo priimta

Europos konvencija dėl ekstradicijos (įsigaliojo 1960 m.), 1959 m. – Europos konvencija dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose (įsigaliojo 1962 m., toliau – 1959 m. Europos konvencija), 1972 m. – Europos konvencija dėl baudžiamojo proceso perdavimo (įsigaliojo 1978 m.) bei Nuteistųjų asmenų perdavimo konvencija (1983 m., įsigaliojo 1985 m.). Šių konvencijų dalyvėmis tapo daugelis Europos Tarybos bei Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybių, taip pat ir Lietuvos Respublika. Plečiantis bei tobulėjant tarptautinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose teisinei bazei – dvišalėms bei daugiašalėms tarptautinėms sutartims – formavosi ir viena nuo kitos atsiskyrė atskiros bendradarbiavimo formos. Prieš keletą metų Europos nusikalstamumo problemų komitetas sudarė pavyzdinę formą, skirtą tarpusavio pagalbos baudžiamosiose srityje prašymų apskaitai. Jose pagal prašymo objektą išskirtos šios pagalbos sritys: ekstradicija, baudžiamojo persekiojimo perdavimas, nuteistųjų asmenų perdavimas ir teisinė pagalba [44.P.15]. Šie keturi teisiniai institutai ir sudaro teisinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose arba teisinės pagalbos plačiąją prasme turinį.

Vis dėlto dar esama nemažai spragų tarp skelbiamų valstybių ketinimų bei konkrečių veiksmų. Bendradarbiavimas vyksta įvairiomis oficialiomis formomis, kaip ekstradicija ar teisinė savitarpio pagalba, lydimomis (kaip bus matyti vėliau) formalumų bei išimčių serijos. Gana dažnai tarptautinis bendradarbiavimas žlunga dėl didelio valstybių teisinių sistemų skirtumo: vienoje valstybėje tvarkingai surinkti įrodymai ne visada tinkami panaudoti šalyje, kurioje byla turi būti nagrinėjama, o atitinkami valstybių įstatymai neretai prieštarauja vienas kitam. Be to, kiekviena šalis linkusi manyti, jog jos teisės sistema yra geriausia [49]. Nenuostabu, jog teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose teikimo tarptautinė praktika vystėsi žymiai lėčiau, nei analogiška veikla civiliniuose ar komerciniuose santykiuose. Tradicinė tarptautinės teisės pozicija šioje sferoje dar XX a. pradžioje galėjo būti apibūdinta kaip „nėra pareigos, jei nėra sutarties“, o tokį požiūrį didžiaja dalimi suformavo neginčytina teisinė taisyklė, pasak kurios proceso veiksmų atlikimas valstybėje vadovaujantis kitos valstybės interesais buvo laikomas nacionalinio suvereniteto pažeidimu [42. xiii].

Lietuvos Respublikai 1990 m. atkūrus nepriklausomybę ir tapus atvira rinkos ekonomikos šalimi, atsirado ir teisėsaugos institucijų tarptautinio bendradarbiavimo poreikis. Pareigūnai pirmą kartą tokiu mastu susidūrė su iki tol mažai žinota ir naudota teisine pagalba baudžiamosiose bylose, ekstradicijos poreikiu, o taip pat kitų valstybių baudžiamųjų bei baudžiamojo proceso normų išmanymu. Palyginti paprastas patekimas į šalį ir išvykimas iš jos, užsienio kapitalo atėjimas ir kiti veiksniai nulėmė būtinybę užmegzti bendradarbiavimo baudžiamosiose srityje santykius su užsienio valstybėmis, pirmiausia – artimiausiomis kaimynėmis. Pirmosios tarptautinės sutartys dėl teisinės pagalbos buvo pasirašytos su Rusija,

Estija, Latvija, Lenkija. Žinybinius susitarimus sudarinėjo ir atskiros institucijos tarpusavyje, kad užpildytų esančias teisės spragas. Taip, pavyzdžiui, iki 1993 m. Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra sudarė tarpusavio susitarimus dėl teisinės pagalbos ir bendradarbiavimo su Armėnijos, Kazachstano, Moldovos, Uzbekistano, Kirgiztano, Ukrainos, Azerbaidžano, Latvijos, Estijos, Vokietijos generalinėmis prokuratūromis. Dauguma jų vėliau buvo pakeisti tarptautinėmis sutartimis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių.

Paskutinais dešimtmečiais itin išaugęs tarptautinis nusikalstamumas, ekonominė valstybių integracija, telekomunikacijų, mokslo bei technologijų raida lemia vis glaudesnių valstybių bendradarbiavimą. Nusikalstamumą, nepaisantį vienos valstybės ribų, skatina ne tik globalių technologijų naudojimas, bet ir valstybinių sienų „nykimas“, o kartu ir socialinio mobilumo didėjimas – tai ypač aktualu ES valstybėms narėms. Tarp šiuolaikinės demokratijos problemų aiškiai išsiskiria kova su tarptautiniu (tarpvalstybiniu) nusikalstamumu ir ypač organizuotais nusikaltimais. Kaip savo pranešime, skaitytame antrojoje Europos šalių Generalinių prokurorų paneuropinėje konferencijoje Rumunijoje 2001 m., pažymėjo Briuselio karališkasis prokuroras Benoit Dejemeppe, „šiandien neretai pasitaiko atvejų, kurie nebetelpa į klasikinę laiko, vietos ir veiksmo vienetais apibrėžiamą nusikalstamos veikos schemą. Korupcijos tinklai, sukčiavimo atvejai, prekeiviai padirbtais vertybiniais popieriais ar vogtomis kultūros vertybėmis, valstybinių dotacijų pasisavinimo tinklai, teroristų išpuoliai puikiai iliustruoja aukščiau minėtus atvejus. Todėl pirmiausia turi būti kreipiamas dėmesys į organizuoto susivienijimo, kuriam priklauso įvairių šalių piliečiai, sunaikinimą.“ [49]. Galima prognozuoti, kad Lietuvai tapus ES nare ir toliau vykstant valstybiniais integraciniais procesams, šis poreikis tik didės. Tuo pačiu turėtų mažėti kliūčių bendradarbiavimui tarp valstybių narių, operatyviau vykti susižinojimas, kadangi mažinti kliūtis bendradarbiavimui baudžiamosiose bylose yra vienas pamatinių ES tikslų teisingumo ir vidaus politikos srityje. Šiuolaikiniame baudžiamajame procese tarptautinis Lietuvos Respublikos institucijų, taigi ir prokuratūros, bendradarbiavimas su užsienio valstybių įstaigomis yra neišvengiama būtinybė siekiant įvykdyti vieną iš valstybės funkcijų – teisingumą bei įgyvendinti baudžiamojo proceso paskirtį, nurodytą BPK 1 str.: „(...) greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas (...)“. Nuo egzistuojančių tarpusavio bendradarbiavimo susitarimų, kurie supaprastina įstaigų tarpusavio susižinojimą, o taip pat nuo abiejų valstybių įstaigų veiklos operatyvumo, profesionalumo neretai priklauso teisingumo įgyvendinimas baudžiamajoje byloje.

1.2 Susižinojimo būdai ir reikšmė

Teisinis bendradarbiavimas baudžiamajoje srityje įgyvendinamas įvairiais būdais bei

mastais. Valstybių kompetencijoje yra tarptautinių sutarčių sudarymas ar prisijungimas prie jų. Tarptautiniai susitarimai yra teisinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose pagrindas, kadangi jie formalizuoja ir įteisina įvairius bendradarbiavimo klausimus. Juose būtina susitarti ne tik dėl bendradarbiavimo pagrindų, bet ir dėl pačios bendradarbiavimo procedūros. Todėl šalia sutarties materialinių teisės normų labai svarbios ir procedūrinės, nustatančios prašymų perdavimo tvarką, institucijas, atsakingas už prašymų parengimą, siuntimą, vykdymą etc. Šios nuostatos, leidžiančios praktiškai įgyvendinti tarptautinį bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose, sudaro baudžiamojo proceso susižinojimo institutą.

Praktinis bendradarbiavimo mechanizmas apima 1) kanalus, kuriais perduodami teisinės pagalbos prašymai ir 2) institucijas, atsakingas už jų vykdymą ir sprendimų priėmimą [44.P.37]. Šis mechanizmas tarptautinėse sutartyse įvardijamas kaip „susižinojimo tvarka“.

Pagrindiniai kanalai, kuriais gali būti siunčiami teisinės pagalbos prašymai, yra šie:

- 1) Diplomatiniai kanalai
- 2) Centrinės įstaigos
- 3) Tiesiogiai (kompetentingai įstaigai)
- 4) Per tarptautines organizacijas (Interpol'a)³

Šių kanalų naudojimas priklauso nuo daugelio veiksnių: teisinio bendradarbiavimo pagrindo, konkretaus atvejo skubos, valstybių tarpusavio santykių praktikos ir panašiai. Jų pasirinkimo galimybė nevienoda skirtingose teisinio bendradarbiavimo srityse: nei ekstradicijos prašymų, nei prašymų perimti baudžiamąjį persekiojimą institucijos neturi teisės siųsti tiesiogiai. Šios teisinio susižinojimo sritys turi griežčiau apibrėžtą institucinę kompetenciją. Visais keturiais kanalais gali būti siunčiami tik teisinės pagalbos pavedimai.

Šiek tiek plačiau apžvelgsime kiekvieną iš galimų prašymo siuntimo kanalų.

Diplomatinis susižinojimo kelias – per Užsienio reikalų ministerijas – yra tradicinė susižinojimo forma. Šiuo metu ji dažniausiai naudojama tuomet, kai nėra tarptautinės sutarties, kurios pagrindu vienos valstybės įstaiga gali kreiptis teisinės pagalbos į kitą. Tačiau kai kurios Konvencijos numato šį kelią kaip pagrindinį arba vieną iš galimų susižinojimo būdų (pavyzdžiui, 1957 m. Europos konvencija dėl ekstradicijos ir jos 1978 m. protokolas). Mūsų šalies sutartyje su JAV dėl ekstradicijos taip pat numatyta, kad „visi ekstradicijos prašymai perduodami diplomatiniais kanalais“ [22. 8str.1d.]. Panašių pareiškimų ar nuostatų galima rasti ir kitų valstybių praktikoje (pavyzdžiui, Turkijos pareiškimas ratifikuojant Europos konvenciją dėl

---

³ Ateityje, kai bus sukurta perdavimo sistema, prašymai bus siunčiami ir per Europos kriminalinės policijos organizaciją (Europol'a), tačiau kol kas Lietuvos Respublikos prokuratūra šiuo kanalu naudotis neturi galimybių.

baudžiamojo proceso perdavimo [47]). Diplomatinis teisinės pagalbos prašymų siuntimo būdas yra pats seniausias ir iki 1959 m. buvo naudojamas dažniausiai. 1959 m. Europos konvencija pakeitė iki tol vyravusį diplomatinį kanalų naudojimą tiesioginiu centrinių institucijų, visų pirma, Teisingumo ministerijų susižinojimu. Tokia susižinojimo schema, įtvirtinta konvencijoje, atspindėjo praktinę susižinojimo operatyvumo bei efektyvumo reikšmę. Kaip pažymi Europos Tarybos ekspertų, rengusių Konvencijos tekstą, komitetas, „savitarpio teisinė pagalba niekuomet nepasieks tokių rezultatų, kokius galėtų pasiekti, jei jos nebus įmanoma suteikti paprastai ir greitai. Operatyvumas yra būtina sąlyga efektyviai kovoti su nusikalstamumu“ [42. xiv]. Tuo tarpu diplomatiniai kanalai, nors per juos tradiciškai palaikomi valstybių tarpusavio santykiai, susižinojimui baudžiamųjų bylų srityje yra laikomi „pernelyg lėtu ir gremėzdišku būdu“ [42. xiv]. Tačiau būtina pažymėti, jog diplomatinis prašymų perdavimo kelias yra pakankamai efektyvus būdas, kadangi prašymai siunčiami diplomatinio pašto, per ambasadas, konsulatus bei kitas diplomatinės įstaigas, tuo užtikrinant, kad prašymas saugiai pasieks adresatą.

Teisinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose sutartys dažniausiai numato supaprastintą susižinojimo tarp šalių tvarką – *per centrinės įstaigas*. Valstybės, ratifikuodamos tarptautines sutartis, sudarydamos atskirą susitarimą ar kitu būdu paprastai pareiškia, kurias įstaigas laikys centrinėmis institucijomis. Centrinės įstaigos – tai kompetentingos valstybės institucijos, atsakingos už prašymų užsienio valstybėms siuntimą, tokių prašymų gavimą ir perdavimą vykdyti savo šalies teisėsaugos organams bei jų vykdymo koordinavimą [44.P.37]. Centrinės įstaigos iš dalies palengvina prašymų perdavimą, kadangi teisėsaugos institucijoms paprasčiau siųsti prašymus vienai, o ne kelioms ar keliasdešimčiai įstaigų, kurias dar reikia nustatyti pagal prašymo turinį. Be to, kadangi teisinės pagalbos prašymai neretai būna susiję su prievartos priemonių taikymu, centrinė įstaiga atlieka ir tam tikrą kontrolės funkciją, patikrindama prašymą. Nors ši sistema ES plotmėje keičiama tiesioginiu bendradarbiavimu, siekiant dar operatyvesnio susižinojimo, centrinių įstaigų visiškai neatsisakoma, tik jų vaidmuo tampa daugiau koordinaciniu ir metodiniu vadovavimu. Bet kuriuo atveju centrinės įstaigos funkcijos yra kur kas platesnės nei automatiškas prašymų nukreipimas vykdyti. Pavyzdžiui, gavusi teisinės pagalbos pavedimą iš užsienio valstybės įstaigos, centrinė įstaiga patikrina, ar prašymas bei kartu atsiųsti dokumentai atitinka sutartyje numatytas sąlygas, ar jame pateikta visa reikalinga informacija, ar neegzistuoja pagrindai atsisakyti teikti teisinę pagalbą. Atsakius į šiuos klausimus, prašymas arba nukreipiamas kompetentingai institucijai (apie tai pranešant prašančiajai valstybei), arba prašoma papildomos informacijos, arba prašančioji valstybė informuojama apie atsisakymą suteikti dalį ar visą prašomą teisinę pagalbą, kartu pateikiant tokio atsisakymo priežastis. Įvykdytas teisinės pagalbos prašymas vėlgi atsiunčiamas į šalies

centrinę įstaigą, kuri įvertina, ar prašymas pilnai įvykdytas ir ar galima pateiktą medžiagą siųsti prašančiajai valstybei, kartu susitariant dėl informacijos konfidencialumo. Po to medžiaga siunčiama užsienio valstybės centrinei įstaigai, kuri ją perduoda prašymą inicijavusiai institucijai [44.P.38]. Dvišalėse ar trišalėse Lietuvos Respublikos sutartyse bei daugiašalių sutarčių ratifikavimo įstatymuose (nutarimuose) centrinėmis įstaigomis įvardijamos Generalinė prokuratūra bei Teisingumo ministerija. Šios dvi įstaigos yra *centriniai susižinojimo subjektai*⁴, kadangi joms suteikta prerogatyva siųsti bei gauti užsienio valstybių prašymus ir organizuoti jų vykdymą. Kartu Lietuvos Respublikos norminiai aktai apriboja (bet neeliminuoja) tiesioginio susižinojimo galimybę.

BPK 66 str. 2 d. bei 67 str. 5 d. įtvirtina Lietuvos Respublikos teismų bei prokuratūros *tiesioginio susižinojimo* galimybę „tarptautinių sutarčių numatytais atvejais“. Tokiu atveju prašymo vykdymui nereikalingas centrinės įstaigos leidimas, kuris būtinas, jei apygardos ar apylinkės teismas ar prokuratūra gauna užsienio valstybės prašymą tiesiogiai [35.P.184]. Tiesioginis susižinojimas reiškia, jog prašymą inicijuojanti įstaiga prašymą gali siųsti tiesiogiai kitos valstybės įstaigai, kompetentingai jį vykdyti, ir atsakymą gauti tuo pačiu keliu. Jei diplomatinis susižinojimo kelias yra pati seniausia susižinojimo rūšis, tai tiesioginis susižinojimas tarp institucijų – šiuolaikinė tendencija, sąlygota vis didėjančio teisinės pagalbos prašymų skaičiaus bei poreikio kuo greičiau gauti duomenis, reikalingus tiriamiems nusikaltimams. Pasak Generalinės prokuratūros Tarptautinių ryšių ir teisinės pagalbos skyriaus vyriausiosios prokurorės Laimos Čekelienės, kai kuriose Europos valstybėse teisinės pagalbos pavedimų nagrinėjimas ir vykdymas užtrukdavo daugiau nei metus, kadangi nemažą dalį šio laiko (ypač federacinėse valstybėse) užimdavo prašymo persiuntimas iš centrinės įstaigos į regionines centrines, iš jų – į vietos įstaigas ir taip toliau. Tai paskatino susižinojimo tarp valstybių reformą, kurios pagrindinis bruožas – decentralizavimas ir susižinojimo tvarkos supaprastinimas. Šiuo metu tiesioginį susižinojimą tarp teismų bei prokuratūrų įtvirtina 1959 m. Europos konvencijos antrasis papildomas protokolai, kurį Seimas ratifikavo šių metų sausio 29 d. (įsigaliojo nuo 2004 rugpjūčio 1 d.), 2000 m. Konvencija dėl ES valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose bei jos 2001 m. protokolai. Ratifikuodama šiuos tarptautinius dokumentus, Lietuvos Respublika pareiškė, jog teisminėmis institucijomis juose numatytoms funkcijoms atlikti yra apygardų bei apylinkių teismai bei teritorinės apygardų prokuratūros. 2000 m. Konvencija dėl ES valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose bei jos protokolai dar nėra įsigalioję. Tikėtina, jog įsigaliojus minėtai Konvencijai prokuratūros

---

⁴ Iki 2003 m. gegužės 1 d. susižinojimo subjektu BPK įvardijo ir Vidaus reikalų ministeriją; naujajame BPK tokios nuostatos nebeliko.

susižinojimo su ES valstybių narių kompetentingomis įstaigomis schema keisis iš esmės: susižinojimas savitarpio pagalbos srityje ikiteisminio tyrimo stadijoje vyks tiesiogiai per apygardų prokuratūras. Dabar pagrindinis susižinojimo subjektas prokuratūros tarptautinio teisinio bendradarbiavimo procese yra Generalinė prokuratūra, kadangi būtent per ją gaunama bei siunčiama didžioji dalis prokuratūros prašymų. Tiesioginį susižinojimą tarp prokuratūrų įtvirtina ir dvišaliai Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros susitarimai su Lenkijos Respublikos bei Latvijos Respublikos generalinėmis prokuratūromis [31; 32]. Vis dėlto nei vienas tarptautinis susitarimas, leidžiantis tiesioginį susižinojimą, neatima galimybės siųsti teisinės pagalbos prašymą ir per centrinės institucijas.

Per *Tarptautinę kriminalinės policijos organizaciją (Interpol'ą)* prašymus leidžia siųsti keletas Konvencijų, kuriomis vadovaujasi prokuratūra susižinodama su užsienio valstybių įstaigomis. Tai 1959 m. Europos konvencija, 1972 m. Europos konvencija dėl baudžiamojo proceso perdavimo, Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, Jungtinių Tautų (toliau – JT) konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą ir kitos. Interpol'ui faksu paprastai siunčiami skubūs prašymai, kuriuos ši organizacija išplatina savo kanalais. Dauguma Europos valstybių labai noriai ir dažnai naudojami šiuo patikimu prašymų perdavimo kanalu.

Institucijas, atsakingas už teisinės pagalbos prašymų vykdymą bei sprendimų priėmimą, tarptautinės sutartys įvardija kaip „kompetentingas įstaigas“ ar panašiai. Dažniausiai tai būna centrinės įstaigos. Centrinės įstaigos priima sprendimus dėl atsisakymo vykdyti prašymą, koordinuoja prašymų vykdymą, o kai kuriais atvejais išimtinai pačios rengia, siunčia bei vykdo užsienio valstybės prašymus. Pavyzdžiui, užsienio valstybės prašymų dėl baudžiamojo proceso perėmimo nagrinėjimas bei analogiškų prašymų parengimas ir siuntimas į užsienio valstybę yra išimtinė Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros prerogatyva [2. 68 str.]; ekstradicijos prašymą užsienio valstybės įstaigai gali pateikti tik Teisingumo ministerija arba Generalinė prokuratūra [2. 69str.].

Teisėsaugos institucijos turi griežtai laikytis tarptautinėse sutartyse bei BPK nustatytų reikalavimų dėl susižinojimo tvarkos, kuri, anot Generalinės prokuratūros Tarptautinių ryšių ir teisinės pagalbos skyriaus vyr. prokuratorės L.Čekelienės, negali būti aiškinama plečiamai. Šiais metais į Policijos departamentą su prašymais dėl duomenų, būtinų baudžiamosios bylos tyrimui Baltarusijos Respublikoje suteikimo keletą kartų tiesiogiai kreipėsi Baltarusijos ambasada Lietuvos Respublikoje. Atkreiptinas dėmesys, jog šiuo atveju buvo pažeista ne tik prašymų perdavimo tvarka, nustatyta dvišalėje tarptautinėje sutartyje, bet ambasada prisiėmė centrinės įstaigos, kaip įstaigos, kompetentingos pateikti teisinės pagalbos prašymą savo vardu, funkcijas. Tuo tarpu ambasada galėtų būti tik vienos valstybės centrinės įstaigos teisinės pagalbos prašymų

siuntimo *kanalu* kitos valstybės centrinei įstaigai. Šiuo atveju ne pagal įstatymų reikalavimus elgėsi ir Lietuvos teisėsaugos institucijos, privalančios persiųsti tiesiogiai gautą prašymą Generalinei prokuratūrai arba gauti jos leidimą vykdymui [2. 67str.2d.].

Taigi susižinojimas – teisinės pagalbos prašymų rengimas, siuntimas bei jų vykdymo organizavimas – yra praktinis tarptautinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose įgyvendinimas. Vienas iš jam keliamų esminių reikalavimų – operatyvumas ir prašymo perdavimo patikimumas bei jo autentiškumo užtikrinimas, todėl oficialiai prašydamos kitos valstybės pagalbos, teisėsaugos institucijos privalo naudotis tarptautiniuose susitarimuose įtvirtintais arba diplomatiniais kanalais. Šiuo metu ryškėja aiški tendencija decentralizuoti susižinojimą savitarpio teisinės pagalbos srityje, kurią atspindi naujausi ES bei Europos Tarybos teisės aktai. Tuo tarpu ekstradicijos bei prašymų dėl baudžiamojo proceso perėmimo perdavimui ir toliau naudojami diplomatiniai kanalai, perdavimas per Interpol'ą bei centrinės įstaigas.

1.3 Lietuvos Respublikos prokuratūros tarptautinis bendradarbiavimas

Lietuvos Respublikos prokuratūra yra teisėsaugos institucija, kurios veiklos esmė – padėti užtikrinti teisėtumą ir teismui vykdyti teisingumą [4. 2str.]. Lietuvos Respublikos prokuratūrą sudaro Generalinė prokuratūra ir teritorinės – apygardų ir apylinkių – prokuratūros. Šalyje yra Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio apygardų prokuratūros, kurių veiklos teritorijose yra 51 miestų ir rajonų apylinkių prokuratūra. Apygardų ir apylinkių prokuratūrų veiklos teritorija sutampa su apygardų ir apylinkių teismų veiklos teritorijomis [48].

Lietuvos Respublikos prokuratūros tarptautinį bendradarbiavimą Prokuratūros įstatymas apibrėžia kaip „teisinės pagalbos prašymų užsienio valstybių įstaigoms ir tarptautinėms institucijoms rengimą, teikimą ir vykdymą įstatymų ir tarptautinių sutarčių nustatytais pagrindais ir tvarka“ [4. 5str.]. BPK 66 str. 2 d. įpareigoja Lietuvos Respublikos teismus ir prokuratūras prašymus užsienio valstybių įstaigoms ir organizacijoms siųsti per Lietuvos Respublikos teisingumo ministeriją arba generalinę prokuratūrą. Prokuratūros įstatymas įtvirtina, kad „Prokuratūra užsienio valstybių įstaigų ir tarptautinių institucijų prašymus gauna per Generalinę prokuratūrą. Teritorinėse prokuratūrose tiesiogiai gauti užsienio valstybių įstaigų ar tarptautinių institucijų prašymai vykdomi gavus Generalinės prokuratūros leidimą.“ Analogiška nuostata įtvirtinta ir BPK 67 str 2 d. Lietuvos Respublikos dvišalėse bei trišalėje sutartyse, taip pat daugiašalių sutarčių ratifikavimo įstatymuose (nutarimuose) šios dvi institucijos įvardijamos kaip centrinės įstaigos. Išimtinė yra tik sutartis dėl teisinės pagalbos su Kinija, kuri nustato, jog susižinojimas vyksta tik per Teisingumo ministeriją [24]. Taigi susižinant su užsienio valstybių

įstaigomis ir tarptautinėmis organizacijomis Generalinei prokuratūrai (greta Teisingumo ministerijos) tenka centrinės institucijos vaidmuo. Prokuratūros ir ikiteisminio tyrimo institucijos užsienio valstybių teisinės pagalbos pavedimus gauna per Generalinę prokuratūrą, o įvykdyti teisinės pagalbos pavedimai per šią įstaigą perduodami teisinės pagalbos prašiusiai užsienio valstybės institucijai.

Nei Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys, nei BPK ar kiti įstatymai nenustato taisyklių, kada prašymas siunčiamas per Teisingumo ministeriją, o kada – per Generalinę prokuratūrą. BPK 68 str. įsakmiai nurodo tik tai, kad prašymus pradėti arba perimti baudžiamąjį persekiojimą siunčia tik Generalinė prokuratūra. Kitų prašymų atžvilgiu Lietuvoje susiformavo tradicija, jog ikiteisminio tyrimo etape prašymai siunčiami per Generalinę prokuratūrą, o teismo bylos nagrinėjimo etape – per Teisingumo ministeriją [36.P.18]. Tokią tradiciją patvirtina ir Generalinės prokuratūros praktika. Išimčių čia labai nedaug, tarkim, glaudūs Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros bei Vokietijos Federacinės Respublikos teisingumo ministerijos santykiai bei pasirašytas susitarimas lėmė, jog net teismo dokumentus, kurie tradiciškai siunčiami per Teisingumo ministeriją, Vokietijos teisingumo ministerija siunčia per Lietuvos generalinę prokuratūrą. Situacija, kai nėra įstatymiškai atribota Teisingumo ministerijos bei Generalinės prokuratūros kompetencija susižinojimo srityje, neretai sukelia painiavos (pavyzdžiui, teismai siunčia medžiagą per Generalinę prokuratūrą, taip padidindami šiai įstaigai tenkantį krūvį), todėl manytina, jog ši spraga turėtų būti užpildyta.

Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra susižinodama su užsienio valstybių įstaigomis vadovaujasi Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis bei žinybiniais susitarimais, pasirašytais su užsienio valstybių atitinkamomis institucijomis.

Daugiašalėmis Lietuvos Respublikos teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose sutartimis yra ratifikuotos Europos Tarybos, ES ir JT Konvencijos bei jų papildomi protokolai. Pagrindinės daugiašalės sutartys, kuriomis vadovaujasi Lietuvos Respublikos prokuratūra susižinodama su užsienio valstybių įstaigomis, yra Europos Tarybos rėmuose pasirašytos konvencijos: 1957 m. Europos konvencija dėl ekstradicijos, 1959 m. Europos konvencija dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose, 1972 m. – Europos konvencija dėl baudžiamojo proceso perdavimo bei jų papildomi protokolai.

Šiuo metu Lietuvos Respublika yra sudariusi 18 dvišalių ir trišalių sutarčių su užsienio valstybėmis dėl teisinio bendradarbiavimo. Šiuo metu jau yra parafuoti Lietuvos Respublikos ir Australijos ekstradicijos sutarties bei Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose tekstai, rengiamasi jų pasirašymui [40.P.9].

Pabrėžtina, kad Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys, ypač dvišalės, neretai įtvirtina skirtingas teisinės pagalbos teikimo ar atsisakymo ją teikti pagrindus bei sąlygas. Remiantis daugiašale sutartimi didelę reikšmę turi ir prašančiosios bei prašomosios valstybės padarytos išlygos ar pareiškimai. Todėl kiekvienu konkrečiu atveju būtina tiksliai išsiaiškinti, kokios sutarties pagrindu prašoma teisinės pagalbos ir kokias išlygas bei pareiškimus padarė valstybės, kurios prašo viena kitos teisinės pagalbos. Tai itin svarbu praktikoje, prokuratūrai susižinant su kitų valstybių įstaigomis. Būtent tarptautinių daugiašalių sutarčių teikiama galimybė valstybėms daryti išlygas iš sutarties neretai lemia tai, jog į skirtingas užsienio valstybes prašymai siunčiami skirtingais kanalais, nors ir vadovaujamosi ta pačia konvencija.

Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra yra pasirašiusi 18 žinybinių susitarimų su užsienio valstybių kompetentingomis įstaigomis. Nepaisant to, kad visi šie susitarimai formaliai yra galiojantys, dauguma iš jų yra naikintini arba keistini, kadangi valstybėse, su kuriomis jie pasirašyti, jau įsigaliojo dvišalės arba daugiašalės tarptautinės sutartys. Įsigaliojus tarptautinėms sutartims, reglamentuojančioms tas pačias sritis kaip ir anksčiau sudaryti susitarimai tarp valstybių institucijų, tokie susitarimai netenka galios. Todėl praktiškai Generalinė prokuratūra vadovaujasi devyniais žinybiniais susitarimais, iš kurių svarbiausi susižinojimo aspektu yra susitarimai su Lenkijos bei Latvijos Respublikos generalinėmis prokuratūromis, numatantys tiesioginį susižinojimą. Žinybinis susitarimas su Vokietijos Federacinės Respublikos teisingumo ministerija įtvirtina dalinį tiesioginį susižinojimą (plačiau apie tai – 3 skyriuje). Ilgą laiką iš dalies tiesioginis susižinojimas vyko su Kaliningrado sritimi – prašymus dėl proceso veiksmų atlikimo Generalinė prokuratūra siųsdavo tiesiogiai (ne per Rusijos Federacijos generalinę prokuratūrą) ir toks susižinojimo būdas laikytas tinkamu dėl išskirtinės Kaliningrado srities geografinės padėties. Tačiau prieš keletą metų Lietuvos Respublika buvo informuota, jog teisinės pagalbos prašymus ir į Kaliningrado sritį siųsti privalu pagal dvišalėje sutartyje nustatytą tvarką [28]. Šiuo metu visi prašymai siunčiami per Rusijos Federacijos generalinę prokuratūrą. Susižinojimas su Rusija teisinės pagalbos srityje nuo pat Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atgavimo buvo ir tebėra intensyvus. Kadangi Kaliningrado sritis ribojasi su Lietuvos Respublikos teritorija, manytina, jog būtų tikslinga inicijuoti žinybinio susitarimo arba dvišalės sutarties protokolo su Rusijos Federacija pasirašymą, kuris supaprastintų susižinojimo tvarką ir leistų teisinės pagalbos pavedimus siųsti tiesiai Kaliningrado srities prokuratūrai, išvengiant nemažų laiko sąnaudų.

Generalinės prokuratūros kaip centrinės įstaigos funkcijos – koordinuoti Lietuvos prokuratūros ryšius su užsienio valstybių prokuratūromis ir kitomis organizacijomis bei susižinoti su užsienio valstybių įstaigomis ir tarptautinėmis organizacijomis. Šias funkcijas

Generalinė prokuratūra įgyvendina per Tarptautinių ryšių ir teisinės pagalbos skyrių. Dar 1993 m. buvo įkurtas Informacijos ir tarptautinių ryšių skyrius, kuris tuo metu atliko ir ryšių su visuomene funkcijas. 1996 m., vis didėjant teisinio bendradarbiavimo su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis poreikiui, augant susižinojimo mastui, skyrius buvo reorganizuotas, paliekant jo kompetencijoje tarptautinį bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose. Šiuo metu jame dirba 21 darbuotojas: vyriausioji prokurorė, 4 prokurorės, 1 vyriausiosios prokurorės padėjėja, 2 referentės ir 13 vertėjų. Tarptautinių ryšių ir teisinės pagalbos skyrius atlieka šiuos darbus [48]:

- rengia susitarimų su kompetentingomis užsienio valstybių teisėsaugos institucijomis dėl bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose tobulinimo ar supaprastinimo projektus;
- rengia ir siunčia užsienio valstybių įstaigoms, tarptautinėms organizacijoms prokuratūros ir ikiteisminio tyrimo įstaigų teisinės pagalbos prašymus baudžiamosiose bylose;
- rengia ir siunčia užsienio valstybėms prašymus dėl asmenų išdavimo, kreipiasi į teismą dėl asmenų išdavimo iš Lietuvos Respublikos;
- išduoda Europos arešto orderį dėl asmens, kurio baudžiamasis persekiojimas pradėtas Lietuvos Respublikoje ir kreipiasi į kompetentingą ES valstybės narės instituciją; taip pat vykdo gautus arešto orderius;
- nagrinėja užsienio valstybių prašymus pervežti per Lietuvos Respublikos teritoriją užsienio valstybių išduotus asmenis;
- nagrinėja užsienio valstybių įstaigų, tarptautinių organizacijų teisinės pagalbos prašymus atlikti proceso veiksmus, kontroliuoja tokių prašymų vykdymą teritorinėse prokuratūrose ir ikiteisminio tyrimo įstaigose;
- nagrinėja užsienio valstybių, tarptautinių organizacijų prašymus pradėti arba perimti nusikalstamą veiką užsienyje padariusių ir į Lietuvą grįžusių asmenų baudžiamąjį persekiojimą.

Prokuratūros tiesioginis susižinojimas galimas tik apygardos prokuratūrų lygyje. Apylinkių prokuratūros susižinojimo procese dalyvauja nepilnai – tik rengia ir vykdo teisinės pagalbos pavedimus, tačiau neturi teisės perduoti juos užsienio valstybės įstaigoms⁵. Taigi susižinojimo subjektais laikytinos apygardos prokuratūros bei Generalinė prokuratūra. Generalinė prokuratūra vaidina svarbiausią vaidmenį susižinant su užsienio valstybėmis – ne tik dėl to, jog tiesioginio susižinojimo patirtis Lietuvoje dar nėra gausi, bet ir dėl to, jog Generalinė prokuratūra, nepaisant tiesioginės prašymų siuntimo galimybės, vis tik lieka centrine valstybės įstaiga savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose sferoje.

---

⁵ Tuo tarpu teismo nagrinėjimo stadijoje tiesiogiai tarpusavyje susižinos ir apylinkių, ir apygardų teismai.

2. TEISINĖS PAGALBOS PRAŠYMAI

2.1 Teisinės pagalbos samprata

Dažnai vartojama sąvoka „teisinė pagalba“ turi keletą reikšmių. Šiame darbe mes vartosime teisinės pagalbos, kaip tarptautinės bei baudžiamosios teisės šakų sąvoką, kurios turinys įvairiuose šaltiniuose apibrėžiamas nevienodai.

Teisinės pagalbos klausimai iki šiol tradiciškai buvo nagrinėjami tarptautinės teisės rėmuose ir apėmė visus valstybių tarpusavio išipareigojimus tokiose srityse kaip nusikaltėlių paieška ir perdavimas, nuteistųjų asmenų perdavimas, nuosprendžių vykdymas, baudžiamasis persekiojimas, atskirų procesinių veiksmų atlikimas bei pasikeitimas teisine informacija [44.P.7]. Iki pat XX a. antros pusės teisinė pagalba buvo apibrėžiama kaip „teisinių procedūrų atlikimas vienos valstybės teritorijoje kitos valstybės naudai“ [39.P.6] ir apėmė visas minėtas pagalbos formas. Anot G. Švedo, „teisinė pagalba pasireiškia įvairiomis valstybių teismų, prokurorų, teisėsaugos ir teisingumo institucijų bendradarbiavimo formomis, pradedant dokumentų, išduotų vienoje valstybėje, pripažinimu kitoje valstybėje ir baigiant ypatinga teisinės pagalbos forma – ekstradicija bei asmens perdavimu tolimesnei bausmei atlikti į jo pilietybės valstybę“ [40.P.7]. Dvišalės Lietuvos Respublikos sutartys dėl teisinės pagalbos į teisinės pagalbos apimtį taip pat įtraukia visas šias bendradarbiavimo formas⁶.

Taigi daugelyje Lietuvos Respublikos dvišalių sutarčių ir trišalėje sutartyje, o taip pat kai kurių autorių nuomone, terminu „teisinė pagalba“ apibūdinamas teisinis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose, kuris yra „vienas iš daugelio valstybių tarpusavio bendradarbiavimo sferų“ [40.P.7]. Tokiu būdu teisine pagalba įvardijamos visos teisinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose rūšys: ekstradicija, baudžiamojo proceso perėmimas, nuteistųjų asmenų perdavimas bei proceso veiksmų atlikimas, o taip pat informacijos teikimas ir kitos procedūros. Tokios nuomonės laikosi ir Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Tarptautinių ryšių ir teisinės pagalbos skyriaus prokurorės, kurių teigimu ir ekstradicija, ir baudžiamojo persekiojimo perėmimas, ir nuteistųjų asmenų perdavimas ir kitos formos yra ne kas kita, kaip vienos valstybės teisinė pagalba kitai.

---

⁶ Pavyzdžiui, įprastinė Lietuvos Respublikos tarptautinių dvišalių sutarčių Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose formuluotė, apibrėžianti teisinės pagalbos mastą, yra: „Teisinė pagalba apima Susitariančiosios šalies, kuriai pateikiamas prašymas, įstatymuose numatytų *procesinių veiksmų atlikimą*, kaip antai: šalių, kaltinamųjų, teisiųjų, liudytojų, ekspertų apklausą, ekspertizę, teisminės apžiūros atlikimą, daiktinių įrodymų perdavimą, baudžiamojo persekiojimo vykdymą ir nusikaltimus padariusių asmenų išdavimą, teismo sprendimų civilinėse bylose pripažinimą ir vykdymą, dokumentų įteikimą ir persiuntimą, pateikimą kitos Šalies prašymu duomenų apie kaltinamųjų teistumą.“

Vis dėlto analizuojant Konvencijų dėl teisinės pagalbos ir kitų dokumentų veikimo sferą (teisinės pagalbos apimtį), jų raidą bei praktinę bendradarbiaujančių institucijų veiklą, galima daryti išvadą, jog teisinė pagalba baudžiamosiose bylose susiformavo kaip atskiras teisinis institutas ir apima „proceso veiksmų atlikimą pagal užsienio valstybės kompetentingos institucijos teisinės pagalbos prašymą“ [44.P.26]. Atkreiptinas dėmesys, kad nors šioji formuluotė beveik identiška Lietuvos Respublikos dvišalėse sutartyse pateiktam teisinės pagalbos supratimui („Teisinė pagalba apima Susitariančios šalies, kuriai pateikiamas prašymas, įstatymuose numatytų procesinių veiksmų atlikimą“), jos skirtingos savo turiniu. Teisinė pagalba, traktuojant ją kaip atskirą institutą, suprantama kaip ikiteisminio tyrimo veiksmų atlikimas arba teismo dokumentų įteikimas Lietuvos teritorijoje kitos valstybės prašymu. Atskiros teisinės pagalbos formos yra liudytojų, nukentėjusių ir kitų asmenų apklausa, ekspertizės atlikimas, dokumentų, daiktų poėmis, objektų tyrimas ir apžiūra, dokumentų įteikimas ir kitokie įvairūs proceso veiksmai. Svariausią indėlį formuojant tarpusavio teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose institutą, įnešė 1959 m. Europos konvencija. Ji suformavo tarpusavio teisinės pagalbos teikimo taisyklės nepriklausomas nuo taikomų ekstradicijos praktikoje, atskyrė bendradarbiavimą teikiant teisinę pagalbą baudžiamosiose bylose nuo policijos bei muitinės bendradarbiavimo ir, galiausiai, „padidino prašymų įvykdymo efektyvumą, įtvirtindama centrinę įstaigą ir užbaigdama ilgai trukusią prašymų siuntimo diplomatiniais kanalais erą.“ [42. xiv].

Sistemiškai išanalizavus Lietuvos Respublikos norminiuose aktuose bei praktikoje naudojamas sąvokos „teisinė pagalba“ reikšmes, galima teigti, jog šis terminas vartojamas dviprasmiškai: kaip apibendrinanti sąvoka valstybių kompetentingų įstaigų viena kitai teikiamai pagalbai apibūdinti bei kaip atskira valstybių teikiamos pagalbos baudžiamosiose bylose rūšis. Turinio prasme teisinė pagalba Lietuvos Respublikos įstatyminiame reglamentavime yra atskirta nuo kitų teisinio bendradarbiavimo institutų: tiek BPK, tiek dvišalėse tarptautinėse sutartyse yra suformuluoti atskiri atsisakymo teikti pagalbą pagrindai, prašymų forma bei turinys prašymų dėl proceso veiksmų atlikimo, ekstradicijos bei baudžiamojo proceso perdavimo atvejais. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros susižinojimo dokumentų apskaitoje teisinės pagalbos pavedimai taip pat registruojami atskirai nuo ekstradicijos bei baudžiamojo proceso perėmimo bei kitų prašymų. Vis dėlto dviprasmiškas šios sąvokos vartojimas įneša nemažai painiavos: Generalinės prokuratūros tarptautinio bendradarbiavimo veiklos apžvalgoje prašymai dėl ekstradicijos, baudžiamojo proceso perėmimo bei proceso veiksmų atlikimo yra apibendrintai vadinami „teisinės pagalbos prašymais“ [48]; paminėtinos ir jau aptartos tarptautinių sutarčių formuluotės.

Taigi teisinė pagalba gali būti suprantama ir kaip bet kokių teisinių procedūrų atlikimas vienos valstybės teritorijoje kitos valstybės naudai (o tai leidžia įtraukti į jos turinį visas teisinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose formas), ir kaip atskira valstybių bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose sritis. Neneigiant, jog galimos įvairios teisingos šios sąvokos interpretacijos, toliau darbe teisinė pagalba bus traktuojama kaip tarptautinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose sinonimas, kadangi Lietuvos Respublikos teisinėje praktikoje taip yra įprasta. Kalbėdami apie teisinės pagalbos prašymus, turėsime mintyse visų rūšių prašymus, o patikslinimui vartosime sąvokas „teisinės pagalbos pavedimai“ arba „prašymai dėl proceso veiksmų atlikimo“. Vis dėlto pažymėtina, jog juridinės teisėkūros požiūriu korektiškiau būtų naudoti du terminus: „tarptautinis teisinis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose“ bei „teisinė pagalba“⁷.

2.2 Užsienio valstybių įstaigoms siunčiami ir iš jų gaunami prašymai

Tikslios prokuratūros susižinojimo analizės atlikti neįmanoma dėl techninių priežasčių: iki šiol prašymų apskaita Generalinėje prokuratūroje nekompiuterizuota, apdoroti statistinius duomenis bei rengti ataskaitas galima tik mechaniniu būdu remiantis prašymų registracijos žurnalais. Sunku parengti išsamią analizę, apimančią visą tarptautinio bendradarbiavimo laikotarpį, kurioje atsispindėtų, dėl kokių nusikalstamų veikų dažniausiai kreipiamasi teisinės pagalbos, su kokiomis valstybėmis susižinoma daugiausiai, kurios apygardų bei apylinkių prokuratūros dažniausiai vykdo teisinės pagalbos prašymus bei juos rengia. Apibendrinus turimus duomenis gauta informacija apie prokuratūros susižinojimą 2000 m. - 2004 m. pirmąjį pusmetį bei pagrindinės tendencijos. Susisteminta statistinė informacija pateikiama lentelėse bei diagramose Prieduose.

Kaip matyti iš atlikto tyrimo, bendras teisinės pagalbos prašymų skaičius 1999-2002 m. augo, 2003 m. šiek tiek sumažėjo (Žr. 1 lentelę, 2,3 stulpelį, Priede 1). Pastebima tendencija, jog Lietuvos Respublikos prokuratūrai užsienio valstybių įstaigų pagalbos prireikia dažniau, nei pastarosioms – iš Lietuvos: siunčiamų prašymų skaičius kiekvienais metais viršija gaunamų prašymų skaičių visose prašymų kategorijose, išskyrus baudžiamojo proceso perdavimą. Tai suponuoja prielaidą, jog Lietuvos Respublikos piliečiai dažniau įvykdo nusikalstamas veikas, slapstosi nuo ikiteisminio tyrimo ar bausmės užsienyje nei užsienio piliečiai – Lietuvoje. Kita vertus, iš užsienio gautų prašymų skaičius augo sparčiau, nei siunčiamų: 2002 m. tiek bendrai,

---

⁷ Plačiau apie teisės normų kalbai bei terminams keliamus reikalavimus Žr. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P.189.

tiek atskirose prašymų kategorijose gaunamų prašymų skaičius lyginant su 1995 m. padidėjo apie 4 kartus, tuo tarpu siunčiamų prašymų skaičius didėjo ne taip smarkiai (apie 2 kartus).

Tiek siunčiamų, tiek gaunamų prašymų tarpe didžiausias lyginamasis svoris tenka prašymams dėl proceso veiksmų atlikimo (Žr. 1 ir 2 diagramą Priede 3). Tačiau lyginant atskirų kategorijų siunčiamų prašymų skaičiaus augimą, matyti, jog prašymų dėl proceso veiksmų atlikimo skaičius didėjo daugmaž stabiliai, o ekstradicijos prašymų sparčiai daugėja (palyginimui: prašymų dėl proceso veiksmų atlikimo į užsienio valstybes 2002 metais išsiųsta 1,8 kartus daugiau nei 1995 metais, tuo tarpu ekstradicijos prašymų – net 9,4 kartus daugiau) (Žr. 1 lentelę, 4,6 stulpelį, Priede 1). Siunčiamų prašymų dėl baudžiamojo proceso perdavimo skaičius per pastaruosius 5 metus panašus (apie 30-40), tačiau lyginant su 1995 m., kuomet buvo išsiųsti tik 2 tokie prašymai, jis padidėjo net 18 kartų. (Žr. 1 lentelę, 8 stulpelį, Priede 1). Europos arešto orderis – ypatinga ES rėmuose vykdoma teisinės pagalbos forma – asmenų perdavimas – Lietuvoje pradėta taikyti tapus ES nare. Nuo gegužės 1 d. iki 2004 m. spalio pabaigos iš užsienio valstybių buvo gauta 17 Europos arešto orderių, o Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra per tą patį laiko tarpą jų išdavė 71 (Žr. 4 lentelę Priede 2).

Analizuojant turimus duomenis bei informaciją, gautą interviu metu, galima teigti, jog nuo pat tarptautinio bendradarbiavimo pradžios aktyvus susižinojimas vyko su Lenkija, Rusija, Baltarusija, taip pat Latvija, Ukraina. Kiek vėliau pagausėjo ir į JAV, Didžiąją Britaniją siunčiamų prašymų skaičius (gaunamų iš šių valstybių prašymų skaičius žymiai mažesnis). Itin aktyviai susižinoma ir su Vokietija. Praeitais metais bei šių metų pirmąjį pusmetį daugiausiai ekstradicijos prašymų bei Europos arešto orderių išsiųsta į Ispaniją bei Vokietiją: 46 ir 21 bei 72 ir 23 (Žr. 5 lentelę Priede 2).

2.2.1 Prašymai dėl proceso veiksmų atlikimo

Apibrėžimo, kas yra teisinės pagalbos pavedimas nepateikia nei tarptautinės sutartys, nei kiti šaltiniai. Tačiau teisinės pagalbos instituto rėmuose, vadovaujantis 1959 m. Europos konvencijos veikimo sfera bei prokuratūros susižinojimo praktika, galima teigti, jog teisinės pagalbos pavedimai (prašymai dėl proceso veiksmų atlikimo) – tai vienos valstybės kompetentingos teisminės įstaigos prašymai kitos valstybės kompetentingai įstaigai atlikti tam tikrus proceso (ikiteisminio tyrimo) veiksmus ar suteikti kitokią pagalbą, reikalingą baudžiamojoje byloje dėl nusikaltimo, už kurį bausmės skyrimas pagal kompetenciją priklauso prašymą pateikusiai šalies teisminėms įstaigoms.

Prašydama teisinės pagalbos iš užsienio valstybės prokuratūra dažniausiai vadovaujasi 1959 m. Europos konvencija [7], taip pat JT konvencijomis [7; 14; 15].

Ikiteisiminio tyrimo įstaigų teisinės pagalbos pavedimus Generalinė prokuratūra gauna iš apylinkių bei apygardų prokuratūrų. Pagal susiklosčiusią praktiką, teisinės pagalbos pavedimai iš Mutinės departamento, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos, Kriminalinės policijos biuro siunčiami tiesiogiai Generalinei prokuratūrai. Kitų ikiteisiminio tyrimo pareigūnų parengti teisinės pagalbos pavedimai į Generalinę prokuratūrą siunčiami per teritorines prokuratūras, kuriose tikrinama, ar pavedimų forma ir turinys atitinka keliamus reikalavimus ir ar apskritai reikia prašyti teisinės pagalbos. Teisinės pagalbos prašymas iš užsienio valstybės susijęs su nemažomis išlaidomis (vertimas, pašto išlaidos, asmenų iškvietimas), tad jos kontrolė pavesta vyriausiems apygardų ir apylinkių prokurorams. Atskirai galima paminėti susižinojimą su JAV, kuris grindžiamas dvišale sutartimi [21]. Pagal sutarties sąlygas, būtent centrinės įstaigos kompetencijai priskirta priimti galutinį sprendimą, ar teikti teisinės pagalbos prašymą, remiantis proporcingumo principu. Centrinė įstaiga turi imtis „visų priemonių“, kad užtikrintų, jog teisinės pagalbos prašymas į JAV nebūtų siunčiamas, jeigu „nusikaltimas neturi rimtų pasekmių arba prašomos pagalbos apimtis nepateisinama lyginant su numatomos bausmės dydžiu“ [21. 2str.3d.]. Taigi, susižinant su JAV, Generalinei prokuratūrai tenka didesni įpareigojimai bei vaidmuo lyginant su teisinės pagalbos prašymais kitoms valstybėms.

Duomenys, kuriuos privalu nurodyti teisinės pagalbos pavedime, apibrėžti tarptautinėse sutartyse. Apibendrinus dvišalių bei daugiašalių Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių reikalavimus bei prokuratūros praktiką, galima teigti, jog teisinės pagalbos pavedime privalo būti nurodyta:

1. Prašymą pateikiančios institucijos pavadinimas;
2. Šalis ir jos teisėsaugos institucija, kuriai adresuojamas pavedimas;
3. Kas, kada, pagal kokį BK straipsnį iškėlė baudžiamąją bylą, bylos numeris, tyrimą atliekanti institucija;
4. BK straipsnis;
5. Duomenys apie asmenį, įtariamą konkreto nusikaltimo padarymu, jo pilietybė;
6. Nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių aprašymas;
7. Nusikalstama veika padarytos materialinės žalos dydis;
8. Kokius faktinius duomenis būtina gauti iš užsienio valstybių įstaigų ir kokius konkrečius procesinius veiksmus būtina atlikti toje valstybėje;
9. Jei prašomas apklausti asmuo – jo vardas, pavardė, adresas bei klausimai, kuriuos norima užduoti;

10. Jei prašoma leisti dalyvauti atliekant proceso veiksmus, nurodomi tokio prašymo motyvai, vykšančio asmens duomenys (vardas, pavardė, asmens kodas, paso numeris, pareigos).

Jei prašoma atlikti veiksmus, kuriems pagal BPK reikia prokuroro nutarimų ar teisėjo nutarčių, tai šiuos dokumentus būtina pridėti prie prašymo.

Generalinė prokuratūra, gavusi teisinės pagalbos pavedimą iš teritorinės prokuratūros ar ikiteisminio tyrimo įstaigos, įvertina, ar prašomi atlikti veiksmai neprieštaruja Lietuvos Respublikos įstatymams, baudžiamojo proceso principams, ar pateikti visi reikalingi dokumentai, ar pavedimas atitinka tarptautinės sutarties sąlygas, ar tikslus vertimas. Jei pavedimas surašytas netinkamai, nesilaikant tarptautinės sutarties reikalavimų (pavyzdžiui, atsiųstas tik vertimas, be lietuvių kalba surašyto pavedimo) trūksta būtinų dokumentų ar taisytinas vertimas, Generalinė prokuratūra grąžina teisinės pagalbos pavedimą jį atsiuntusiai įstaigai, prašydama papildyti ar pataisyti. Visa gauta medžiaga, atitinkanti teisinius reikalavimus, kartu su Generalinės prokuratūros parengtu prašymu siunčiama centrinei užsienio valstybės įstaigai. Teisinės pagalbos prašymo kopija išsiunčiama ir įstaigai, iš kurios gautas teisinės pagalbos pavedimas. Užsienio valstybės įstaigos atsakymas į teisinės pagalbos pavedimą, surinkta medžiaga paprastai siunčiama tokiu pat keliu, koku buvo gauta. Lietuvos Respublikos dvišalės tarptautinės sutartys dėl teisinės pagalbos numato, jog įvykdžiusi pavedimą, teisingumo įstaiga, kuriai jis adresuotas, išsiunčia dokumentus pavedimą (arba prašymą) pateikusiai įstaigai. Formuluoję gana dviprasmiška, kadangi užsienio valstybei prašymą siunčia centrinė įstaiga, o pavedimą rengia ir centrinei įstaigai pateikia institucija, prašanti teisinės pagalbos. Todėl prokuratūros susižinojimo praktikoje esama įvairių atvejų – surinkta medžiaga, atsakymas į teisinės pagalbos prašymą siunčiama arba Generalinei, arba teritorinei prokuratūrai. Maždaug prieš dvejus metus, siekiant sumažinti siunčiamų dokumentų kiekį, užsienio valstybėms siunčiamuose teisinės pagalbos prašymuose Generalinė prokuratūra ėmė nurodyti, jog vykdymo medžiaga būtų siunčiama tiesiogiai teritorinei prokuratūrai. Jei atsakymą užsienio įstaiga siunčia tiesiogiai, Generalinei prokuratūrai tik pranešama apie įvykdymą.

Generalinės prokuratūros rengiamame prašyme dėl proceso veiksmų atlikimo nurodoma:

- Teisinis prašymo pagrindas (kokiomis tarptautinėmis sutartimis remiantis prašoma teisinės pagalbos);
- tyrimą atliekančios institucijos pavadinimas bei bylos, kurioje prašoma pagalbos, numeris;
- garantija, kad užsienio šalyje surinkti įrodymai bus panaudoti tik bylos tyrimo ir teisminio nagrinėjimo tikslais;
- nuoroda, kokiai įstaigai ir koku adresu siųsti atsakymą bei surinktą medžiagą.

Į prašymą įtraukiama ir kita papildoma informacija, kurią nulemia pats pavedimo turinys.
Pavyzdžiui,

→ prašymas leisti ikiteisminio tyrimo veiksmų atlikime dalyvauti Lietuvos Respublikos pareigūnams, jų asmens duomenys;

→ jei prašoma apklausti liudytoją – prašymas prieš pradėdant apklausą išaiškinti jo pareigą teisingai papasakoti viską, ką žino;

→ jei prašoma poėmio – įsipareigojimas gražinti poėmio metu paimtus daiktus ir panašiai.

Ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnai pavedimus ir jų priedus prokuratūrai pateikia su vertimais į atitinkamą užsienio kalbą. Vertimą atlikęs asmuo privalo pasirašyti, kad vertimas yra teisingas ir atitinka originalą arba, jog jis išpėtas dėl baudžiamosios atsakomybės pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 235 str. Vertimai tvirtinami herbiniu įstaigos antspaudu. Prie teisinės pagalbos pavedimo pridedami dokumentų nuorašai taip pat turi būti patvirtinti juos rengusio pareigūno parašu ir įstaigos antspaudu.

Paprastai siunčiamas vienas teisinės pagalbos pavedimo ir jo priedų bei dokumentų egzempliorius. Tačiau kai kurios valstybės, pavyzdžiui, Airijos Respublika, Didžioji Britanija ir Škotija, reikalauja, kad prie dokumentų originalų būtų pridėtos mažiausiai dvi kopijos.

Teisinės pagalbos prašymai turi būti pateikiami raštiškai. Tai įsakmiai įtvirtinta Lietuvos Respublikos dvišalėje sutartyje su JAV Dėl savitarpio teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose [21], kai kuriuose Generalinės prokuratūros žinybiniuose susitarimuose, o kitose sutartyse toks reikalavimas aiškus iš konteksto. Prašymo siuntimo būdai neaptariami, tik sutartis su JAV aiškiai nustato, jog prašymas turi būti pateikiamas raštu, „išskyrus ypatingos skubos atvejus“, tačiau ir tokiais atvejais per dešimt dienų jis turi būti patvirtinamas raštu [21. 4str.1d.]. Tokia praktika vadovaujasi ir susižinant su kitomis valstybėmis – skubiais atvejais teisinės pagalbos prašymai siunčiami faksu, kitais – paštu. Naujausi ES ir Europos Tarybos teisės aktai įtvirtina galimybę perduoti prašymus elektroninėmis ar kitomis ryšių priemonėmis, tačiau tokiu atveju turi būti galimybė nustatyti jų autentiškumą [8. 4 str.9d.; 13. 6 str.1d.].

Užsienio valstybės teisingumo įstaiga, kuriai adresuotas pavedimas, vykdydama jį vadovaujasi savo valstybės įstatymais, nuostatomis ir praktika. Tačiau kai kurios šalys, jeigu to prašoma, gali taikyti pavedimą pateikusios šalies procesines normas, jei tos normas neprieštarauja jos įstatymams. Tokia nuostata įtvirtinta visose dvišalėse bei trišalėje Lietuvos Respublikos sutartyse dėl teisinės pagalbos. Tokiu atveju pavedime būtina nurodyti priežastį, kodėl prašoma taikyti Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso normas, taip pat pateikti BPK straipsnius, reglamentuojančius konkrečius proceso veiksmus.

Iš užsienio valstybių įstaigų gautus prašymus Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra pagal pavedime išdėstytų faktų visumą persiunčia vykdyti apygardos prokuratūrai ar ikiteisminio tyrimo įstaigai. Įvykdytas pavedimas su vykdymo medžiaga siunčiamas į Generalinę prokuratūrą, iš čia – užsienio valstybei. Per Generalinę prokuratūrą užsienio valstybei gražinamas ir prašymas, kuris negali būti įvykdytas, kartu paaiškinant to priežastį. Generalinė prokuratūra pati vykdo teisinės pagalbos pavedimus iš užsienio, susijusius su įvairios informacijos pateikimu. Pavyzdžiui, užsienio valstybės prašymus patikrinti, ar minima bendrovė registruota Lietuvoje ir kokie jos duomenys, informuoti apie konkrečių asmenų baudžiamojo persekiojimo rezultatus, bylos baigtį. Užsienio valstybių įstaigoms neretai prireikia ir informacijos apie Lietuvos Respublikos BK, BPK straipsnius, kitus įstatymus ir panašiai.

Kaip jau minėta, tiesiogiai teisinės pagalbos prašymus apygardos prokuratūros šiuo metu siunčia ir gauna tik iš Lenkijos bei Latvijos. Apygardų prokuratūros įpareigos kasmet pateikti duomenis apie tiesioginio bendradarbiavimo rezultatus – praktiškai tai įgyvendinama informuojant Generalinę prokuratūrą apie gautų ir siųstų teisinės pagalbos prašymų kiekį bei kiek kartų dalyvauta atliekant proceso veiksmus užsienio valstybėje arba užsienio valstybės pareigūnų – Lietuvoje. Tiesioginio susižinojimo atveju Generalinė prokuratūra nedalyvauja susižinojimo procese. Abu šie susitarimai neatima galimybės kreiptis teisinės pagalbos ir į centrinės institucijas, todėl teisinės pagalbos prašymų iš šių valstybių gauna bei siunčia ir Generalinė prokuratūra. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos teritorinės prokuratūros teisinės pagalbos prašymus Lenkijos vaivadijų prokuratūroms tiesiogiai siunčia tada, kai prašoma atlikti nedaug procesinių veiksmų, jie susiję tik su vienos prokuratūros veiklos teritorija. Tuo tarpu, jei teisinės pagalbos prašymas sudėtingas, prašomi veiksmai susiję su keletu vaivadijų ar panašiai, bendraujama per centrinės įstaigas – Lenkijos Respublikos generalinė prokuratūra, gavusi tokį prašymą, iškart paskirsto jį keliems atitinkamiems vykdytojams ir taip sutaupoma laiko. Susižinant su Latvijos Respublika, dar matyti ryškus Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros vaidmuo, tuo tarpu susižinojimas su Lenkijos Respublika jau vyksta daugiausia tiesiogiai (Žr. 2,3 lentelę Priede 1). Tai gali būti paaiškinta tuo, jog tiesioginio susižinojimo su Lenkija tradicijos yra ganėtinai senesnės (susitarimas su Lenkijos Respublika pasirašytas 1993 m., su Latvijos Respublika – 2002 m.).

Apibendrinant susižinojimą su užsienio valstybių įstaigomis teisinės pagalbos pavedimų srityje, matyti, jog Generalinės prokuratūros vaidmuo – organizuoti gautų teisinės pagalbos pavedimų vykdymą, perduodant juos vykdyti atitinkamai įstaigai bei siųsti teisinės pagalbos prašymus užsienio valstybėms. Generalinės prokuratūros Tarptautinių ryšių ir teisinės pagalbos skyriuje dirbantys prokurorai įvertina gautą Lietuvos ikiteisminio tyrimo įstaigos ar prokuratūros

pavedimą teisėtumo, formalumo prasme, patikrina vertimą į užsienio kalbą, parengia teisinės pagalbos prašymą ir išsiunčia užsienio valstybės įstaigai. Be to, Generalinė prokuratūra metodiškai vadovauja teritorinėms prokuratūroms: rengia atmintines, konsultuoja teisinės pagalbos teikimo bei pavedimų rašymo klausimais ir panašiai. Ateityje, išgalėjus tiesioginiam susižinojimui tarp Lietuvos Respublikos apygardų prokuratūrų ir užsienio valstybių įstaigų, Generalinės prokuratūros kaip centrinės įstaigos vaidmuo apsiribos metodiniu vadovavimu bei pagalba ypatingais atvejais, pagrindinį susižinojimo krūvį perkeliant apygardų prokuratūroms.

2.2.2 Prašymai dėl baudžiamojo proceso perdavimo

Europos konvencija dėl baudžiamojo proceso perdavimo [9], JT konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą [14] bei kai kurios kitos Konvencijos, taip pat trišalė ir dvišalės Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys numato galimybę užsienio valstybei prašyti, kad Lietuvos Respublika pradėtų arba perimtų užsienio valstybėje nusikalstamą veiką padariusio ir į Lietuvą grįžusio Lietuvos Respublikos piliečio baudžiamąjį persekiojimą bei atvirkščiai – galimybę perduoti Lietuvos teritorijoje nusikalstamą veiką padariusio asmens baudžiamąjį persekiojimą užsienio valstybei. Trišalė bei beveik visos dvišalės Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys numato galimybę prašyti pradėti arba perimti baudžiamąjį persekiojimą tik dėl valstybių – sutarties dalyvių – piliečio. Dvišalė sutartis su Lenkijos Respublika numato galimybę šalims pradėti arba perimti ne tik savo piliečio, bet ir nuolatinį leidimą gyventi šalyje turinčio asmens baudžiamąjį persekiojimą. Praktiškai ši taisyklė taikoma perimant baudžiamąjį persekiojimą ir iš kitų valstybių. Nors Konvencija numato galimybę perimti baudžiamąjį persekiojimą ne tik dėl valstybės piliečio, Lietuvos Respublika, ratifikuodama ją, nustatė Konvencijos taikymą tik savo pliečių atžvilgiu. Taigi tuo atveju, kai kyla klausimas dėl ne piliečio baudžiamosios atsakomybės, turėtų būti svarstoma tokio asmens ekstradicijos galimybė [36.P.185].

Lietuvos Respublikai pateiktų prašymų pradėti ar perimti baudžiamąjį persekiojimą nagrinėjimas priklauso išimtinai Generalinės prokuratūros prerogatyvai [2. 68str.].

Kartu su užsienio valstybės prašymu perimti ar pradėti baudžiamąjį procesą, Generalinei prokuratūrai siunčiama ir byla, jei užsienio valstybėje jau pradėtas baudžiamasis persekiojimas. Generalinė prokuratūra, išnagrinėjusi prašymą, priima vieną iš sprendimų: informuoti prašymą atsiuntusią įstaigą, jog negalimas baudžiamojo proceso perėmimas ir grąžinti bylą bei prašymą arba persiųsti gautą medžiagą kompetentingai teritorinei prokuratūrai ikiteisminio tyrimo organizavimui. Baudžiamojo proceso perėmimas negalimas dėl įvairių priežasčių: iš užsienio

gautoje medžiagoje nėra jokių duomenų, kad asmuo, dėl kurio turi būti perimtas baudžiamasis persekiojimas, yra Lietuvos pilietis ar nuolat gyvenantis Lietuvoje; suėjęs baudžiamosios atsakomybės senaties terminas ar panašiai. Vis dėlto atsisakymas perimti baudžiamąjį persekiojimą tarptautinėje praktikoje traktuotinas daugiau kaip išimtis iš bendros taisyklės: Europos konvencijoje dėl baudžiamojo proceso perdavimo atsisakymo perimti baudžiamąjį procesą nuostata formuluojama negatyviai, kartu išvardinant baigtinį sąrašą atvejų, kuomet galimas atsisakymas: „...Valstybė, kuriai pateiktas prašymas, negali atsisakyti vykdyti prašymą perimti baudžiamąjį persekiojimą, išskyrus šiais atvejais...“ [9. 11str.]. Dvišalės Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys išvis nenumato baudžiamojo persekiojimo perėmimo atsisakymo pagrindų, o susitarimas dėl Lietuvos Respublikos bei Lenkijos Respublikos dėl prokuratūrų bendradarbiavimo išvardina penkis atvejus, kuomet „išimties tvarka galima atsisakyti nuo baudžiamojo persekiojimo perdavimo“ [32. 3str.].

Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai įvertinus užsienio valstybės prašymą ir nusprendus perimti baudžiamąjį procesą, ikiteisminis tyrimas pavedamas kompetentingai teritorinei prokuratūrai. Apie priimtą sprendimą raštu informuojama užsienio valstybės įstaiga. Prašymo dėl baudžiamojo persekiojimo perėmimo pateikimas užsienio valstybei yra juridinis faktas, sukeltis svarbių teisinių pasekmių abiejose šalyse. Kol nėra gautas valstybės, kuriai adresuojamas prašymas, sprendimas, prašymą pateikianti valstybė gali imtis visų priemonių baudžiamojo persekiojimo atžvilgiu; tokios teisės ji nebetenka kitai valstybei sutikus perimti baudžiamąjį persekiojimą [9. 21str.]. Todėl pranešimas apie sprendimą dėl prašymo perimti baudžiamąjį persekiojimą vaidina itin svarbų vaidmenį tiek teisingumo įgyvendinime, tiek efektyviame abiejų institucijų darbe.

Apie ikiteisminio tyrimo eigą bei baudžiamojo persekiojimo rezultatus būtina informuoti užsienio valstybės Generalinę prokuratūrą bei Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Tarptautinių ryšių ir teisinės pagalbos skyrių. Nuostatos dėl informacijos pateikimo apie perduoto baudžiamojo persekiojimo eigą ir rezultatus yra aptartos tiek Konvencijoje, tiek ir dvišalėse bei trišalėje tarptautinėse sutartyse. Šią informaciją užsienio valstybės kompetentingai įstaigai perduoda Generalinė prokuratūra, gavusi pranešimą iš teritorinės prokuratūros.

Išimtinai Generalinės prokuratūros kompetencijai priklauso ir prašymų pradėti ar perimti baudžiamąjį persekiojimą siuntimas užsienio valstybei. Ikiteisminio tyrimo įstaigų surinkti duomenys, bylos medžiaga kartu su prašymu įvertinti, ar reikia siųsti užsienio valstybei prašymą dėl baudžiamojo proceso perėmimo, perduodama Generalinei prokuratūrai, kuri sprendžia, ar reikia siųsti prašymą užsienio valstybei [2. 68str.]. Lietuvos Respublikos teritorijoje nusikalstamą veiką padariusio ir po to išvykusio užsienio valstybės piliečio baudžiamasis

persekiojimas gali būti perduotas tik tuomet, kai Lietuvos teritorijoje atlikti visi būtini ir įmanomi ikiteisminio tyrimo veiksmai. To neatlikus, Generalinė prokuratūra gražina bylą teritorinei prokuratūrai, nurodydama, kokius proceso veiksmus būtina atlikti. Be to, prie bylos būtinai turi būti pridodamas dokumentas, patvirtinantis įtariamojo įgijimo statusą. Surinkta medžiaga gražinama teritorinei prokuratūrai ir dėl įvairiausių kitų priežasčių, kurios užkirstų kelią prašymo vykdymui užsienio valstybėje, pavyzdžiui, nepateikti ar herbiniu ištaigos antspaudu nepatvirtinti vertimai, prašyme nenurodyti visi reikalaujami duomenys ir panašiai (plačiau apie tai – 3 skyriuje).

Prašymas pradėti arba perimti baudžiamąjį persekiojimą pateikiamas raštu. Jame nurodoma:

1. Prašymą pateikiančios įstaigos pavadinimas;
2. Veikos, dėl kurios prašoma pradėti arba perimti baudžiamąjį persekiojimą, aprašymas;
3. Kiek galima tikslesnis veikos padarymo laikas ir vieta;
4. Prašymą pateikiančios šalies įstatymo, kuriuo remiantis veika pripažįstama nusikalstama, tekstas;
5. Įtariamojo vardas ir pavardė, duomenys apie jo pilietybę, gyvenamąją vietą arba buveinę ir kiti duomenys apie jo asmenybę, taip pat, jeigu galima, šio asmens išorės aprašymas, fotografija, ir pirštų atspaudai;
6. Nukentėjusiojo skundas baudžiamojame byloje, keliamoje tik dėl nukentėjusiojo skundo ir pareiškimas atlyginti materialinę žalą, jei toks yra;
7. Turimi duomenys apie padarytos materialinės žalos dydį;

Prie prašymo pridodamas baudžiamosios bylos originalas arba patvirtintas jos nuorašas ir įrodymai su vertimu į atitinkamą užsienio šalies kalbą arba vieną oficialių Europos Tarybos kalbų.

Generalinė prokuratūra, gavusi visą reikalingą medžiagą iš teritorinės prokuratūros bei apsisprendusi dėl būtinumo siųsti užsienio valstybei prašymą perimti baudžiamąjį procesą, siunčia prašymą bei bylą kompetentingai užsienio valstybės įstaigai. Prašymo kopija persiunčiama prokuratūrai, inicijavusiai prašymą.

Europos konvencija dėl baudžiamojo proceso perdavimo bei visos dvišalės bei trišalės tarptautinės sutartys nustato, jog visi prašymai dėl baudžiamojo proceso perdavimo pateikiami raštu. Konvencija apibrėžia ir susižinojimo kanalus: prašymus Teisingumo ministerija siunčia prašomosios valstybės Teisingumo ministerijai. Skubiais atvejais galimas susižinojimas per Interpol'ą, o sudarius atskirą tarpusavio susitarimą – prašymus kompetentingos valstybės institucijos siunčia tiesiogiai kitos valstybės institucijoms [9. 13str.]. 8 valstybės iš 18-os, kurios

taiko šią Konvenciją tarpusavio santykiams, pasinaudojo Konvencijos 13 str. 3 d. ir pranešė taikysiančios kitokią, nei Konvencijoje nustatyta, susižinojimo tvarką – ikiteisiminio tyrimo stadijoje susižinoma per Generalinę prokuratūrą, o bylą atidavus teismui – per Teisingumo ministeriją. Turkija pareiškė susižinojimui naudosisi diplomatiniais kanalais [47]. Tuo tarpu Lietuvos Respublika nepadarė jokio pareiškimo dėl susižinojimo kanalų, todėl prašymai turėtų būti siunčiami per Teisingumo ministeriją, o skubiais atvejais – tiesiogiai kompetentingoms institucijoms. Vis dėlto prašymus dėl baudžiamojo proceso perdavimo siunčia ir gauna iš užsienio valstybių įstaigų Generalinė prokuratūra tiesiogiai.

2.2.3 Ekstradicijos prašymai

Ekstradicija arba nusikaltėlių išdavimas kitai valstybei yra sena ir kartu sudėtinga teisinė kategorija. Klasikiniu gali būti laikomas Billot-J.B.Moore ekstradicijos apibrėžimas, pagal kurį ekstradicija yra „aktas, kuriuo viena valstybė išduoda asmenį, kaltinamą ar nuteistą už nusikaltimą, įvykdytą už jos teritorijos ribų, kitai valstybei, kuri reikalauja jį išduoti ir kuri turi kompetenciją jį tardyti ir bausti“ [43.P.327]. Taigi ekstradicija skirta visų pirma kitos valstybės baudžiamosios jurisdikcijos reikalavimams patenkinti. Tuo ekstradicijos institutas skiriasi nuo bausmę atliekančio asmens perdavimo valstybei, kurios piliečiu jis yra – šiuo atveju perdavimas vykdomas tenkinant pirmiausia nuteistojo interesus. Šiuo metu ekstradicijos institutas įgyja ypatingai svarbią reikšmę: nusikalstamą veiką įvykdęs asmuo dėl šiuolaikinių komunikacijos priemonių gali išvykti į kitą valstybę ir pasislėpti nuo teisingumo žymiai greičiau, nei bet kada anksčiau.

Ekstradicija yra ypatinga teisinės pagalbos forma, kadangi iš vienos baudžiamosios jurisdikcijos asmuo perduodamas kitos valstybės baudžiamajai jurisdikcijai. Asmens kaltės klausimo sprendimas yra valstybės, kuriai asmuo išduodamas, teismo išimtinės kompetencijos reikalas. Ekstradicijos ypatumas lyginant ją su savitarpio teisine pagalba pasireiškia tuo, kad atliekami ne atskiri procesiniai veiksmai (liudytojų apklausa, daiktinių įrodymų perdavimas ir pan.), bet kitai valstybei perduodamas asmuo, pasislėpęs nuo teisingumo. Todėl ekstradicijos institutas griežtai reglamentuotas teisės aktais [37.P.318].

Pagrindas prašyti asmens ekstradicijos yra 1957 m. Europos konvencija dėl ekstradicijos [5], JT konvencijos [14;15] bei dvišalės ir trišalės tarptautinės sutartys.

Tarptautinėje teisėje ekstradiciją galima suprasti siaurąja ir plačiąja prasmėmis: pirmuoju atveju asmuo kitai valstybei išduodamas tam, kad jį teistų už nusikalstamos veikos padarymą, tuo tarpu antruoju – ekstradicija dar apima ir pabėgusio nuo bausmės vykdymo asmens

perdavimą bausmei atlikti. Lietuvos Respublikos BPK nenustato jokie išdavimo procedūros skirtumo tarp įtariamojo (kaltinamojo) ir nuteisto asmens ekstradicijos, tačiau BPK 71 str. reglamentuojančiame asmenų išdavimo iš Lietuvos Respublikos pagrindus, kalbama apie Lietuvos piliečio ar užsieniečio, *įtariamo* padariusio nusikalstamą veiką, išdavimą. Tokiu būdu minimas straipsnis lyg ir neapima nuteisto, bet nuo bausmės pasislėpusio asmens išdavimo. Nepaisant to, praktikoje Lietuvos Respublika išduoda asmenis kitoms valstybėms arba perduoda Tarptautiniam Baudžiamajam teismui pagal tas pačias taisykles ir tais pačias pagrindais, kaip ir teikdama analogiškus prašymus užsienio valstybėms [36.P.191].

Ekstradicija yra itin sudėtinga ir įvairiapusė valstybių daugelio institucijų bendradarbiavimo forma. Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra vaidina svarbų vaidmenį susižinant ekstradicijos procese bei organizuojant išdavimą. Asmens išdavimo užsienio valstybei klausimą Vilniaus apygardos teismas sprendžia tik pagal Generalinės prokuratūros prokuroro pareiškimą.

Paskelbus įtariamojo ar kaltinamojo asmens tarptautinę paiešką, ieškomo asmens sulaikymo detalės perduodamos Lietuvos teisėsaugos institucijoms per Lietuvos kriminalinės policijos biurą, tarptautinių ryšių tarnybą (Interpol'ą). Generalinė prokuratūra, gavusi iš ikiteisminio tyrimo įstaigos prašymą tarpininkauti kreipiantis į užsienio valstybę dėl asmens išdavimo, skubiai siunčia užsienio valstybės kompetentingai įstaigai patvirtinimą, jog rengiamasi prašyti šio asmens ekstradicijos, prašydama laikino asmens sulaikymo [5. 16str.]. Iš ikiteisminio tyrimo įstaigos (arba teismo) gavusi reikalingus ir visus reikalavimus atitinkančius dokumentus, Generalinė prokuratūra užsienio valstybei siunčia prašymą dėl minimo asmens ekstradicijos, kuriame prašo išduoti asmenį. Prašyme būtinai turi būti nurodyti tarptautinėje sutartyje nustatyti reikalaujami duomenys. Atsakymą – sprendimą dėl asmens ekstradavimo užsienio valstybė siunčia taip pat centrinei įstaigai.

Rengiant užsienio valstybei prašymą išduoti asmenį, būtina įsitikinti, kad už jam inkriminuojamą nusikaltimą yra numatytas laisvės atėmimas bent vieneriems metams [5. 2str.] arba daugiau kaip vieneriems metams (dvišalės sutartys). Jeigu asmuo nuteistas, paskirta bausmė turi būti ne mažesnė kaip 4 mėn. [5. 2str.] arba daugiau kaip 6 mėn. (dvišalės sutartys).

Prašyme išduoti nurodoma:

- 1.Prašymą pateikiančios įstaigos pavadinimas;
- 2.Kas, kada pradėjo baudžiamąjį persekiojimą, baudžiamosios bylos numeris;
- 3.Baudžiamojo įstatymo, kuriuo remiantis veika pripažįstama nusikalstama, tekstas;
- 4.Aprašymas veikos, dėl kurios prašoma išduoti (įvykdymo laikas, vieta, kokiais įrodymais grindžiamas kaltinimas);

5. Išduotino asmens vardas, pavardė, duomenys apie jo pilietybę, gyvenamąją vietą arba buveinę;

6. Padarytos materialinės žalos dydis.

Prie prašymo išduoti turi būti pridėti: patvirtinta teismo nutartis paskirti suėmimą su faktinių bylos aplinkybių aprašymu bei pranešimo apie įtarimą nuorašas (arba, jei prašoma išduoti nuosprendžio vykdymui – patvirtintas nuosprendžio nuorašas ir pažyma apie nuosprendžio įsiteisėjimą); prašymo išduoti pasą nuorašas arba kita informacija, kuri padėtų nustatyti asmens pilietybę; fotografija, jei galima, išvaizdos aprašymas, pirštų atspaudai arba kita informacija, kuri padėtų nustatyti asmens identiškumą.

Asmenų išdavimo iš Lietuvos Respublikos procesas prasideda Lietuvoje sulaikius užsienio valstybės ieškomą asmenį ir vyksta tokiu pat eiliškumu, kaip ir užsienio valstybėje sulaikius Lietuvos ieškomą asmenį: užsienio valstybės kompetentinga įstaiga siunčia patvirtinimą Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai, jog prašys šio asmens ekstradicijos, per sutartyse nurodytą terminą atsiųsdama reikalingus dokumentus ir prašymą. Asmenų, kuriuos prašoma išduoti iš Lietuvos Respublikos, suėmimo trukmę nustato tarptautinės sutartys bei BPK [2. 72str.3d.]. Maksimalus suėmimo terminas skiriasi, priklausomai nuo to, kokia tarptautine sutartimi remiamasi. Pavyzdžiui, Europos konvencija dėl ekstradicijos nustato 40 dienų trukmę. Per atitinkamą terminą šalies centrinei įstaigai negavus prašymo dėl ekstradicijos ir jai reikalingų dokumentų, suimtas asmuo paleidžiamas į laisvę ir vėliau gali būti iš naujo sulaikomas gavus prašymą dėl asmens išdavimo ir jį patvirtinančius dokumentus [5. 16str.]. Taigi akivaizdu, jog susižinojimo operatyvumas ekstradicijos procese vaidina itin svarbų vaidmenį.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2003 m. nutarimu [34] išaiškino, kad Lietuvai išduoto asmens užsienyje suėmime išbūtas laikas įskaičiuojamas į ikiteisminio tyrimo suėmimo terminą (pagal BPK 127 str.). Turint omenyje, kad kai kuriose valstybėse (pavyzdžiui, Ispanijoje) ekstradicijos procesas trukdavo ilgiau nei metus, atsitikdavo taip, jog išduotam asmeniui nebūdavo įmanoma skirti kardomosios priemonės – suėmimo. Būtina pabrėžti, jog ekstradicijos klausimo sprendimai daugelyje užsienio valstybių yra politinio pobūdžio – sprendimą dėl asmens išdavimo priima Vyriausybė ar kita valdžios institucija. Tai viena iš priežasčių, kodėl išdavimo procesas kai kuriose valstybėse užtrunka metus ir daugiau. Tad šiuo metu daug vilčių dedama į naują teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose formą ES valstybėse narėse – Europos arešto orderį, tikintis, jog taip bus gerokai pagreitintas asmenų perdavimo procesas.

2.3 Europos arešto orderis

2004 metų gegužės 1 d. Lietuvos Respublikai tapus ES valstybe nare, Lietuvos Respublikos atžvilgiu pradėjo galioti ES teisė – savarankiška teisės sistema, turinti tiek tarptautinės teisės, tiek nacionalinės teisės bruožų. Pažymėtina, jog Lietuvos Respublikos derybinėje pozicijoje „Teisingumo ir vidaus reikalai“ patvirtintoje 2000 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1487, yra nurodyta, jog nuo Lietuvos įstojimo į ES dienos Lietuvos Respublika bus pasirengusi visiškai įgyvendinti bendradarbiavimo teisingumo ir vidaus reikalų Acquis reikalavimus bei perimti visą Acquis.

Europos arešto orderis (toliau – EAO) – tai ES valstybės narės teisminės institucijos priimtas sprendimas, kuriuo kita valstybė narė įpareigojama suimti ir perduoti šiame sprendime nurodytą asmenį, siekiant pradėti šio asmens baudžiamąjį persekiojimą ar vykdyti jam paskirtą su laisvės atėmimu susijusią bausmę [2. 17⁰str.].

EAO – tai nauja teisinio bendradarbiavimo tarp ES valstybių narių forma, žymiai supaprastinanti asmenų išdavimą, paremta abipusio pripažinimo principu. Valstybių narių tarpusavio santykiuose EAO turės pakeisti visus ankstesnius dokumentus, susijusius su ekstradicija. Teisiniu pagrindu naujai išdavimo tvarkai tapo 2002 m. birželio 13 d. ES Tarybos priimtas Pagrindų sprendimas Dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos (toliau – Pagrindų sprendimas) [16]. Jo preambulėje pažymima, jog “Sąjungos siekis tapti laisvės, saugumo ir teisingumo erdve reikalauja panaikinti ekstradiciją tarp valstybių narių ir pakeisti ją perdavimo sistema tarp teisminių institucijų. Pradėjus taikyti naują nuteistųjų ar įtariamų asmenų perdavimo sistemą vykdant baudžiamuosius nuosprendžius ar traukiant baudžiamojon atsakomybėn, galima panaikinti dabartinės ekstradicijos tvarkos sudėtingumą ir jai būdingas vilkinimo tendencijas.” [16]. Valstybės narės įpareigojamos tarpusavio santykiuose vietoj nusikaltusių asmenų išdavimo (ekstradicijos) tvarkos taikyti asmenų perdavimą pagal ES valstybės narės teisminės institucijos priimtą EAO, kas leis supaprastinti išdavimo procedūrą ir išvengti dažnai net kelerius metus trukdavusių ekstradicijos procesų. Atsisakyti perduoti asmenį EAO gavusioji valstybė gali tik dėl Pagrindų sprendime išvardintų pagrindų, kuriuos ji pasirenka įgyvendindama sprendimą ir įtvirtina nacionalinėje teisėje. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog Pagrindų sprendimas nenumato galimybės valstybėms narėms atsisakyti perduoti asmenis dėl jų pilietybės. Pažymėtina, jog Pagrindų sprendime numatyti sprendimo dėl asmens perdavimo priėmimo bei asmens perdavimo terminai – jei asmuo sutinka būti perduotas, sprendimas turi būti priimtas per 10 dienų nuo jo rašytinio sutikimo gavimo dienos, kitais atvejais – per 60 dienų nuo suėmimo dienos [2. 71str.2d.]; asmuo, dėl kurio yra įsiteisėjusi nutartis perduoti, perduodamas EAO išdavusiai valstybei ne vėliau kaip per 10 dienų [2. 76str.2d.]. Sprendimo dėl asmens perdavimo terminas gali būti pratęstas 30 dienų, nedelsiant informuojant apie tai EAO

išdavusią instituciją, o išimtinėmis aplinkybėmis – ir ilgiau, informuojant apie tai Eurojust⁸ ir nurodant vėlavimo priežastis. Valstybė narė, patirianti nuolatinę kitos valstybės narės vėlavimą, susijusį su EAO vykdymu, apie tai praneša ES Tarybai [16. 17str.7d.].

Pagrindų sprendimas aiškiai apibrėžia institucinį susižinojimo mechanizmą: kai perduoti prašomo asmens vieta yra žinoma, išduodančioji teisminė institucija EAO gali perduoti tiesiai vykdančiajai teisminei institucijai. Jei pastaroji nežinoma, išduodančioji teisminė institucija pateikia reikiamą užklausą vykdančiajai valstybei narei bei per Europos teismų tinklą⁹ [16. 9str.;10str.]. EAO išdavimo ir asmens perėmimo pagal EAO tvarka Lietuvoje nustatyta 2004 m. rugpjūčio 23 d. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro ir teisingumo ministro įsakymu patvirtintose taisyklėse [17]. Vadovaujantis jomis, tuo atveju, kai asmens buvimo vieta nežinoma, tačiau turima duomenų, kad jis yra vienoje iš ES valstybių narių, EAO siunčiamas Lietuvos policijos padaliniui, vykdančiam asmenų paiešką ir asmenų perėmimą pagal EAO¹⁰. Šis padalinys EAO ar jį sudarančią informaciją perduos Interpolo kanalais arba per Šengeno informacinę sistemą (SIS II), kai prie jos prisijungs Lietuvos Respublika. EAO išdavusi institucija su kompetentingomis užsienio valstybės institucijomis tiesiogiai susižinos visais klausimais, susijusiais su išduoto Europos arešto orderio persiuntimu ir vykdymu.

Pagrindų sprendimas neapriboja EAO perdavimo galimybių, nustatydamas, jog “Išduodančioji teisminė institucija EAO gali išsiųsti bet koku saugiu būdu, <...> kuris leidžia išduodančiajai¹¹ valstybei narei nustatyti jo autentiškumą” [16. 10str.4d.]. Šiuo metu Generalinė prokuratūra išduotą EAO siunčia faksu per Interpol’ą, o originalus dokumentas keliauja paštu tiesiai vykdančiajai teisminei įstaigai užsienio valstybėje. Taip užtikrinamas kuo skubesnis asmens sulaikymas.

Pagrindų sprendimas įpareigoja valstybes nares pranešti Tarybos Generaliniam sekretoriatui kompetentingas išduoti bei vykdyti EAO teismines institucijas. Lietuvoje didžioji krūvio dalis susižinant su kitomis valstybėmis narėmis teks Generalinei prokuratūrai, kuri Lietuvos Respublikos pareiškimu, yra vienintelė EAO gaunančioji ir vykdančioji teisminė institucija bei, kartu su Teisingumo ministerija, – EAO išduodanti ir užsienio valstybės įstaigoms

---

⁸ Eurojust - tai Europos Sąjungos teisinio bendradarbiavimo organas, įkurtas 2002 vasario 28 Europos Tarybos sprendimu 2002/187/TVR kovai su sunkiais nusikaltimais stiprinti. Pagrindinė jo užduotis - koordinuoti valstybių narių teisėsaugos institucijų veiksmus tiriant nusikaltimą, padarytą dvejose ir daugiau valstybių narių.

⁹ Europos teismų (teisminis) tinklas buvo sukurtas 1998 m. Tarybos Bendrųjų veiksmų aktu 98/428/TVR. Jis apima keletą priemonių, skirtų bendradarbiavimui baudžiamosiose bylose palengvinti. Viena jų – Europos teisminis atlasas – informacinė sistema, leidžianti greitai surasti valstybės narės kompetentingas teismines institucijas. Planuojama, kad Lietuvoje ši sistema bus sukurta šių metų pabaigoje.

¹⁰ Šiuo metu tai Lietuvos kriminalinės policijos biuro Tarptautinių ryšių valdybos Interpolo Lietuvos nacionalinis skyrius.

¹¹ Netikslus lietuviškas vertimas – turėtų būti „vykdančiajai teisminei institucijai“.

perduodanti institucija. Kai kurios kitos valstybės narės kompetentingomis institucijomis paskyrė ir Teisingumo ministerijas [46]. Nemažai valstybių pasinaudojo 7 str. numatyta galimybe paskirti centrinę įstaigą, kuri padėtų kompetentingoms teisminėms įstaigoms bei būtų atsakinga už administracinį EAO perdavimą bei priėmimą ir visą kitą su jais susijusį oficialų susirašinėjimą. Taigi Pagrindų sprendimas akcentuoja susižinojimo vaidmenį bendradarbiavimo procese.

Siekiant užtikrinti Pagrindų sprendimo įgyvendinimą nuo 2004 m. gegužės 1 d. įsigaliojo BPK 1, 51, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 122, 437 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 17⁽¹⁾, 69⁽¹⁾, 71⁽¹⁾, 77⁽¹⁾ straipsniais bei priedu įstatymas bei BK 1 str. papildymo bei kodekso papildymo 9⁽¹⁾ ir 123⁽¹⁾ straipsniais ir priedu įstatymas. Pagal BPK 69⁽¹⁾ str., tais atvejais, kai siekiama iš ES valstybės narės perimti Lietuvos Respublikos pilietį ar kitą asmenį, jeigu Lietuvoje yra pradėtas jo baudžiamasis persekiojimas, Generalinė prokuratūra, gavusi teismo nutartį suimti asmenį, išduoda EAO ir kreipiasi į kompetentingą ES valstybės narės instituciją, kad ši perduotų nurodytą asmenį. Tuo atveju, jei prašomas išduoti asmuo Lietuvos Respublikoje įsiteisėjusiu teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu nuteistas laisvės atėmimo bausme, tačiau nuo bausmės atlikimo pasislėpė ES valstybėje narėje, EAO išduoda ir į kompetentingą šios valstybės instituciją kreipiasi Teisingumo ministerija. Toks Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros bei teisingumo ministerijos kompetencijos atskyrimas svarbus dviem aspektais:

pirma, tai kol kas vienintelis norminiuose teisės aktuose įtvirtintas reglamentavimas, aiškiai nusakantis Generalinės prokuratūros ir Teisingumo ministerijos kompetencijos ribas susižinant su užsienio valstybėmis, kuomet jų kompetencija kreiptis į užsienio valstybės įstaigą nustatoma tik pagal baudžiamojo proceso stadiją (ikiteisminė/teisminė). Iki šiol jokiam teisės akte nebuvo nustatyta taisyklė, kuomet prašymas užsienio valstybės įstaigai siunčiamas per Teisingumo ministeriją, o kada per Generalinę prokuratūrą, kai abi šios įstaigos pagal galiojančius teisės aktus kompetingos tai padaryti. Tiek siunčiant teisinės pagalbos prašymus dėl proceso veiksmų atlikimo, tiek prašymus užsienio valstybei dėl asmens ekstradicijos abi šios institucijos traktuojamos kaip centrinės įstaigos.

Antrasis aspektas glaudžiai susijęs su pirmuoju: BPK 69⁽¹⁾ str. įtvirtinta tvarka, kiek ji yra susijusi su Lietuvos Respublikos institucija, įgaliota išduoti EAO ir kreiptis į kompetentingą ES valstybės narės instituciją, nesutampa su iki šiol susiklosčiusia praktika. Jau minėta, kad Lietuvoje susiformavo tradicija, jog ikiteisminio tyrimo bei nuosprendžio vykdymo etape prašymai siunčiami per Generalinę prokuratūrą, o teismo bylos nagrinėjimo etape – per Teisingumo ministeriją. Tokia praktika visiškai atitinka Lietuvos Respublikos prokuratūros

įstatymo 2 str., kuris įtvirtina prokuratūros vaidmenį nustatydamas konkrečias funkcijas bylos ikiteisminio tyrimo metu bei kontroliuojant nuosprendžių pateikimą vykdyti ir jų vykdymą. Todėl manome, jog šią BPK nuostatą reikėtų atitinkamai pakeisti.

Lietuvai tapus ES nare ir įsigaliojus atitinkamiems BK ir BPK pakeitimams ir papildymams, tik 11 valstybių narių “senbuviai” bei 3 “naujosios” jau buvo įgyvendinusios šį sprendimą savo nacionalinėje teisėje. Jau minėtos EAO išdavimo ir asmens perėmimo taisyklės Lietuvoje patvirtintos tik praėjus beveik keturiems mėnesiams po Pagrindų sprendimo įgyvendinimo BPK ir BK. Dėl šių priežasčių praktikoje gausu įvairių sunkumų, kylančių dėl patirties stokos bei teisinio reglamentavimo trūkumų. Kitame skyriuje plačiau aptariamos problemos, susijusios su EAO bei susižinojimu kitose srityse.

3. PROKURATŪROS SUSIŽINOJIMO PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Siekiant aptarti pagrindinius sunkumus, kylančius Lietuvos Respublikos prokuratūrai susižinant su užsienio valstybių įstaigomis, tikslinga būtų aiškiau apibrėžti susižinojimo sampratos turinį.

Įprasta, jog tarptautinėse sutartyse nuostatos dėl susižinojimo apima prašymų persiuntimo kanalus bei įstaigas, įgaliotas koordinuoti prašymų perdavimą ir vykdymą. Vertinant susižinojimą siaurai – kaip prašymų perdavimą arba *susisiekimą* su kita valstybe – akivaizdu, kad joks proceso (tyrimo) veiksmas neatliekamas, tačiau užtikrinama pagalba tokių veiksmų atlikimui (iš kitos valstybės gaunami reikalingi tyrimui duomenys, sudaromos sąlygos asmenų perdavimui, teikiama informacija ir panašiai). Kyla pagrįstas klausimas dėl susižinojimo instituto priklausomumo baudžiamojo proceso teisės šakai. Todėl sistemiskai analizuojant susižinojimo institutą būtina kalbėti ir apie aspektus, tiesiogiai susijusius su efektyviu susižinojimu: veiksmus, reikalingus parengti prašymą bei vykdyti gautą prašymą (Generalinės bei teritorinių prokuratūrų bei teismų bendradarbiavimą, kreipimąsi į teismą dėl asmens išdavimo, asmenų sulaikymą, turint tikslą išduoti ir kitus). Tą patvirtina ir į BPK IV skyrių įtrauktos nuostatos ne tik dėl prašymų perdavimo tvarkos, bet ir dėl kitų esminių teisinės pagalbos aspektų (pavyzdžiui, EAO išdavimas dėl asmens perdavimo Lietuvos Respublikai – 69⁽¹⁾ str., užsienio valstybės išduoto asmens baudžiamosios atsakomybės ribos – 70 str., asmenų išdavimo (perdavimo) iš Lietuvos Respublikos tvarka – 73 str. ir kt.). Todėl susižinojimas plačiąja prasme – tai teisinės pagalbos prašymo užsienio valstybei parengimas, jo perdavimas, atsakymo gavimas bei atitinkamai užsienio valstybės prašymo gavimas ir veiksmai, susiję su jo vykdymu. Pagal susižinojimo sampratos siaurąją ir plačiąją prasmes sunkumus, kylančius praktiškai įgyvendinant tarptautinį bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose, galima sąlyginai klasifikuoti į:

- 1) susižinojimo (prašymų parengimo ir perdavimo) problemas bei
- 2) problemas, susijusias su prašymų vykdymu.

Pagrindiniai prie pirmos grupės priskirtini sunkumai yra susiję su prašymų perdavimo kanalais, dokumentų, reikalingų rengiant prašymą, paruošimu, institucijos, kuriai adresuotas prašymas, nustatymu, kalbos reikalavimų laikymusi. Šiame darbe neapsiribosime susižinojimo tik kaip susisiekimo problemų analize, bet aptarsime ir su prašymų vykdymu susijusias problemas.

Problemos, kylančios dėl prašymų perdavimo.

Kaip jau aptarėme, teisinės pagalbos prašymai paprastai perduodami keletu *pagrindinių kanalų* – diplomatiniais kanalais, tiesiogiai centrinėms ar kompetentingoms įstaigoms arba per tarptautines organizacijas. Pastarieji du prašymų perdavimo būdai laikomi pakankamai operatyviais, tuo tarpu diplomatinis kelias – lėtu. Siekį diplomatinius kanalus pakeisti tiesioginiu susižinojimu nuosekliai įtvirtina ir Europos Tarybos bei ES institucijų praktika teisinio bendradarbiavimo teisės aktų harmonizavimo srityje. Vis dėlto net kai kurios ES valstybės prioritetą kol kas teikia būtent diplomatiniam prašymų perdavimo kanalui. Čia paminėtina Didžioji Britanija, su kuria iki šiol bet koks prokuratūros susižinojimas vyksta tik per Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministeriją. Diplomatinio keliu siunčiami ne tik ekstradicijos prašymai, bet ir teisinės pagalbos pavedimai bei visi susižinojimo dokumentai prašymo vykdymo eigoje (dėl papildomos informacijos ir pan.). Kitaip tariant, prašymą patikslinti informaciją ar atsiųsti papildomus duomenis Didžiosios Britanijos Centrinė valdyba perduoda Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijai, ši – Generalinei prokuratūrai, o pastaroji – teritorinei prokuratūrai. Atsakymas siunčiamas tuo pačiu keliu. Didžioji Britanija kol kas nėra ratifikavusi 1959 m. Europos konvencijos antrojo papildomo protokolo. Ratifikavus šį protokolą bei įsigaliojus Konvencijai dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos, susižinojimas perduodant teisinės pagalbos pavedimus su Didžiąja Britanija turėtų vykti aplenkiant diplomatinius kanalus, t.y. tiesiogiai arba per centrinę įstaigą. Šiuo metu tiesiogiai arba per Interpol'ą Didžiąjai Britanijai jau perduodamas EAO.

Kita problema, susijusi su prašymų perdavimu, yra kai kurių valstybių *įstaigų, kurioms prašymas turi būti perduotas, nustatymas*. Įstaigos, kompetingos gauti ir vykdyti ar perduoti vykdymui prašymus, paprastai nurodomos valstybių pareiškimuose, padarytuose ratifikuojant ar prisijungiant prie Konvencijų. Paprastai tai būna centrinės įstaigos (Teisingumo ministerijos, Generalinės prokuratūros, Vidaus reikalų ministerijos), kurios perduoda teisinės pagalbos prašymą vykdyti atitinkamai teritorinei institucijai. Tuo tarpu su kai kuriomis valstybėmis (Vokietijos Federacine Respublika, Lenkijos Respublika, Latvijos Respublika) Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra yra sudariusi žinybinius susitarimus, supaprastinančius susižinojimo tvarką, t.y. leidžiančius tiesioginį susižinojimą. Tuo tikslu šalys susitarimuose įsipareigojo pateikti viena kitai prokuratūrų adresus bei kitus kontaktinius duomenis. Išskirtinis lyginant su kitais yra Susitarimas su Vokietijos Federacine Respublika, kadangi numato gana vienpusišką susižinojimo tvarką: „Prašymais dėl teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose tarpusavyje pasikeičia Vokietijos Federacinės Respublikos žemių teisingumo ministerijos ir

Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra“ [33. 1str.]. Teisinės pagalbos prašymus Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra siunčia Vokietijos žemių teisingumo ministerijoms (jos prašymus paveda vykdyti atitinkamai įstaigai), o šios prašymus siunčia ne tiesiogiai Lietuvos Respublikos apygardų prokuratūroms, bet centrinei įstaigai – Generalinei prokuratūrai. Generalinės prokuratūros prokurorės pažymi, jog rengiant teisinės pagalbos prašymą į Vokietiją, nemažai laiko užima žemės ministerijos, kuriai turėtų būti siunčiamas prašymas, nustatymas (kadangi teisinės pagalbos prašymas siunčiamas būtent tos žemės teisingumo ministerijai, kurios įstaigos kompetingos jį vykdyti). Pagal Vokietijos atsiųstą medžiagą su visos šalies miestais, šis nustatymo procesas yra painus, susidedantis iš keleto etapų. Dar didesnė problema kyla, jei teisinės pagalbos pavidimas susijęs su keletu miestų, esančių skirtingose žemėse – tokiais atvejais siunčiama Federalinei teisingumo ministerijai (centrinei įstaigai), tačiau tam, kad būtų įsitikinta, jog pavidimas susijęs su keletu žemių, būtina patikrinti visus minimus miestus įprasta tvarka. Taigi galima svarstyti apie realų susitarimo, turėjusio supaprastinti susižinojimo tvarką, veikimą. Siunčiant Federalinei teisingumo ministerijai, prašymo nukreipimo vykdyti procedūra yra kompiuterizuota, todėl trunka daug trumpiau.

Nesusipratimas dėl įstaigų, kompetentingų pateikti teisinės pagalbos pavidimą, neseniai kilo susižinant su federaline Šveicarijos teisingumo ministerija. Ši gražino keletą Lietuvos Respublikos siųstų teisinės pagalbos pavidimų, kuriuos rengė ikiteisiminio tyrimo įstaigos (Muitinės departamentas bei Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba), teiraudamasi, ar šios įstaigos yra kompetingos perduoti bylą į teismą. Kitaip tariant, Šveicarija „teismines institucijas“¹² traktuoja kaip institucijas, kompetingas pateikti bylą į teismą ir, atitinkamai, turinčias teisę rengti teisinės pagalbos pavidimą 1959 m. Europos konvencijos prasme. Vadovaujantis tokia samprata, rengti teisinės pagalbos pavidimus galėtų tik prokuratūros. Šis nesusipratimas iki galo dar neišspręstas, tačiau tikėtina, jog turėtų būti atkreiptas Šveicarijos federalinės teisingumo ministerijos dėmesys į tai, jog Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, savo vardu siųsdama teisinės pagalbos prašymą, atlieka kontroliuojamąją funkciją (patvirtina pavidimo teisėtumą bei pagrįstumą), tad kvestionuoti pavidimą rengusios įstaigos teisę tai daryti yra nebetikslinga.

Dar viena problema, kurios negalima nepaminėti kalbant apie prokuratūros susižinojimą su užsienio valstybių įstaigomis – *kalba*, į kurią turi būti verčiami siunčiami prašymai bei juos lydintys dokumentai. Nors pagrindinės Konvencijos, kuriomis vadovaujasi Generalinė prokuratūra, ekstradicijos, teisinės pagalbos, baudžiamojo proceso perdavimo prašymų bei kartu

---

¹² Lietuvos Respublikos 1959 m. Europos konvencijos ratifikavimo įstatyme bei konvencijos vertime vartojamas terminas „teisinės institucijos“ ne visai tiksliai išverstas iš angliško termino „judicial authorities“. Tikslesnis

su jais siunčiamų dokumentų vertimų nereikalauja, tačiau suteikia galimybę prisijungusioms valstybėms teisę reikalauti, jog prašymai ir lydintieji dokumentai būtų išversti į jos nacionalinę kalbą arba vieną iš oficialių Europos Tarybos kalbų [5. 23str.; 7. 16str.; 9. 18str.]. Vertimai į šalies nacionalinę ar kitą (dažniausiai – rusų arba anglų) kalbą būtini ir susižinant su valstybėmis dvišalių sutarčių pagrindu. Siunčiant prašymą valstybei, su kuria nėra pasirašyta teisinio bendradarbiavimo sutartis, prašymas ir dokumentai visada turi būti verčiami į tos valstybės nacionalinę kalbą. Kai kurios net ir Europos valstybės reikalauja, kad teisinės pagalbos prašymai būtų verčiami tik į jos nacionalinę kalbą (pavyzdžiui, Ispanija, Švedija). Lietuvos Respublika, ratifikuodama Konvencijas, susižinėjimo kalbomis pasirinko lietuvių, anglų, vokiečių, rusų bei prancūzų kalbas – visi iš užsienio valstybių siunčiami prašymai turi būti surašyti arba pridėti vertimai į vieną iš šių kalbų. Nepaisant to, neretai pasitaiko atveju, kai užsienio šalys atsiunčia prašymus savo nacionaline kalba (pavyzdžiui, tokius prašymus dažnai siunčia Slovėnija, Vengrija, Norvegija). Tokiu atveju Generalinė prokuratūra gražina prašymą atsiuntusiai įstaigai paaiškindama, jog reikalingas vertimas. Net ir gavus prašymus viena iš Lietuvos Respublikai priimtinių kalbų, nemžai laiko užima jų vertimas į lietuvių kalbą. Pažymėtina, kad nei viename teisės akte Lietuvos Respublika nėra išakmiai pareikalavusi prašymų ir/ar dokumentų vertimo į lietuvių kalbą. Tuo tarpu įgyvendinant Pagrindų sprendimą, kai kurios valstybės pareiškė, jog pateikiamas joms EAO turi būti surašytas tik vykdančios valstybės kalba. Toks reikalavimas atrodytų natūralus susižinėjimo su didžiosiomis valstybėmis kontekste – Didžiąja Britanija, Prancūzija, Ispanija. Tačiau pažymėtina, jog analogiškus pareiškimus yra padariusios ir Portugalija, Vengrija, Lenkija, Slovėnija [46]. Tuo tarpu mūsų šalis pareiškė, jog Lietuva priims EAO, surašytus arba išverstus į lietuvių arba anglų kalbas. EAO – asmenų perdavimo procedūra, taikoma tarp ES valstybių narių, siekiant pakeisti sudėtingą ir ilgai trunkančią ekstradiciją paprastesniu procesu, tad natūralu, jog visos pastangos turi būti dedamos tam, kad ši procedūra taptų iš tiesų operatyvesnė už ekstradicijos procesą. Pagrindų sprendimo formuluotė dėl pateikiamo vykdyti EAO vertimo nevienareikšmiškai suponuoja būtinybę išversti EAO į vykdančiosios valstybės narės valstybinę kalbą, palikdama valstybėms narėms teisę (bet ne pareigą!) pareikšti, jog jos priims vertimus ir į vieną ar kelias Europos Bendrijų institucijų oficialiąsias kalbas [16. 8str.2d.]. Todėl darytina išvada, jog įgyvendindama Pagrindų sprendimą Lietuva nepasinaudojo teisine galimybe *nedaryti* jokio papildomo pareiškimo dėl pateiktino vykdyti EAO kalbų, tuo būdu užsitikrindama, kad visi EAO bus pateikiami lietuvių kalba. Lietuvos Respublikos pareiškimas dėl pateikiamo vykdyti EAO kalbos kritikuotinas ir dėl to, kad nebuvo pakankamai išsamiai išnagrinėti kitų valstybių narių pareiškimai. Štai Vokietija bei

---

vertimas – „teisminės institucijos“, kuris Konvencijos taikymo prasme apima ne tik teismus, bet ir prokuratūras.

Austrija įgyvendindamos Pagrindų sprendimą pareiškė, jog priims EAO bet kuria ES kalba, jei pateikiančioji valstybė iš jų priima vokiškai surašytą EAO. Šiuo atveju sunkiai paaiškinamas Lietuvos sprendimas priimti tik į lietuvių ar anglų kalbą išverstus EAO – vargu ar galima teigti, jog įtraukus į šį sąrašą ir vokiečių kalbą, būtų žymiai apsunkintas EAO vykdymas, kadangi Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Tarptautinių ryšių ir teisinės pagalbos skyrius turi nuolatinių vokiečių kalbos vertėjų. Tuo tarpu iš Lietuvos į Vokietiją ar Austriją siunčiamiems EAO nereikėtų vertimo į vokiečių kalbą – tai būtų bemaž vienintelės šalys, į kurias Lietuvos Respublika galėtų kreiptis savo nacionaline – lietuvių – kalba. Taigi įgyvendindama Pagrindų sprendimą Lietuvos Respublika skubotai ir ne visai pagrįstai pasirinko kalbas, kuriomis priims vykdyti EAO.

Generalinės prokuratūros praktikoje sunkumai, kylantys dėl Lietuvai pateikiamų EAO ar teisinės pagalbos prašymų vertimų į lietuvių kalbą, sprendžiami informuojant užsienio valstybes, jog vykdymas būtų daug operatyvesnis, jei EAO ar teisinės pagalbos prašymas būtų pateikiamas lietuvių kalba ir nereikėtų gaišti laiko dažnai dėl didelio vertėjų darbo krūvio užtrunkantiems vertimams. Kai kurios valstybės jau siunčia skubiai vykdytinus EAO ar teisinės pagalbos prašymus ir lietuvių kalba, nepaisant to, kad, kaip minėta, tai yra tik viena iš alternatyvų. Čia paminėtina Didžioji Britanija, kuri labai dažnai naudojasi 1959 m. Europos konvencijos suteikta galimybe siųsti teisinės pagalbos prašymus per Interpol'ą ir beveik visada atsiunčia išverstą į lietuvių kalbą, nors to sutartis ir nereikalauja.

Dėl aukščiau minėtų valstybių pareiškimų, jog priims tik jų nacionaline kalba surašytus EAO, susijusios ir vertimo problemos – Generalinėje prokuratūroje nėra nei portugalų, nei vengrų kalbų vertėjų, todėl šiais atvejais teks kreiptis pagalbos į vertimų biurą. Su užsienio kalbomis susiję ir tikėtini sunkumai atsiradus tiesioginio susižinojimo galimybei tarp Lietuvos Respublikos apygardų prokuratūrų bei užsienio valstybių įstaigų. Beveik visos apygardų prokuratūros turi tik anglų kalbos vertėjus, apylinkių prokuratūrose situacija dar prastesnė. Už tarptautinį bendradarbiavimą atsakingi apygardų prokuratūrų prokurorai turėtų nepamiršti ir to, jog susižinant didelį vaidmenį vaidina ir asmeniniai prokurorų kontaktai (elektroniniu paštu, telefonu) su užsienio valstybės kolegomis, tad jų užsienio kalbos žinios turėtų būti tam pakankamos.

Vienas iš veiksnių, turinčių įtakos susižinojimo operatyvumui – *tinkamas prašymo įforminimas*, t.y ne tik tikslaus vertimo, visos reikalingos informacijos, bet ir būtinų dokumentų pateikimas. Siunčiant prašymą dėl proceso veiksmų atlikimo, jei prašoma atlikti veiksmus, kuriems pagal BPK reikia prokuroro nutarimų ar teisėjo nutarčių, šiuos dokumentus ar sprendimus būtina pridėti prie prašymo. Pavyzdžiui, jei prašoma atlikti užsienio valstybėje

poėmį (daiktų, automobilių, dokumentų ir kt.), pridedama nutartis poėmiui. Jei prašoma laikino nuosavybės teisės apribojimo – prokuroro nutarimas, jei prašoma atlikti krata – nutartis kratai ir panašiai. Teritorinės prokuratūros neretai ignoruoja faktą, jog nepaisant to, kad prašymas siunčiamas į užsienio valstybę, prašomi atlikti veiksmai reikalingi Lietuvos Respublikos teisėsaugos institucijų vykdomam tyrimui ir visi proceso veiksmai turi būti įforminti pagal Lietuvos Respublikos BPK reikalavimus. Priešingu atveju gali kilti abejonių dėl surinktų duomenų teisėtumo [2. 20str.2d.].

Prašant asmens išdavimo, prie prašymo turi būti pridėta teismo nutartis paskirti suėmimą su faktiniu bylos aplinkybių aprašymu bei pranešimo apie įtarimą nuorašas, o jei prašoma išduoti nuosprendžio vykdymui – patvirtintas nuosprendžio nuorašas bei pažyma apie nuosprendžio įsiteisėjimą. Šie reikalavimai logiškai kyla iš pareigos perduoti apibrėžimo 1957 m. konvencijoje dėl ekstradicijos: „Šalys <...> įsipareigoja perduoti viena kitai visus asmenis, kuriems prašančiosios Šalies kompetentinga valdžia kelia bylą arba kurių minėta Šalis reikalauja, kad būtų galima įvykdyti nuosprendį arba tuos asmenis sulaikyti“ [5. 1str.]; panaši nuostata įtvirtinta ir dvišalėse Lietuvos Respublikos sutartyse. Taigi asmuo išduodamas tam, kad būtų taikoma baudžiamoji atsakomybė arba įvykdytas nuosprendis. Pranešimas apie įtarimą arba nuosprendžio nuorašas ir yra tie dokumentai, kurie patvirtina prašymo išduoti asmenį pagrindą. Ypatingas vaidmuo tenka teismo nutarčiai suimti asmenį – be jos ekstradicijos procesas apskritai neįmanomas. Konvencijos 12 str. 2 d. reikalauja pateikti nutartį dėl suėmimo, kuri atitiktų „Šalies įstatymuose išdėstytas procedūras“. BPK 125 str. numato, jog nutarime ar nutartyje skirti kardomąją priemonę *inter alia* nurodoma nusikalstama veika bei tikslas, kurio siekiama skiriant kardomąją priemonę. Tai reiškia, jog jei Lietuvos Respublikos teisėsaugos pareigūnai prašo išduoti asmenį už dvi nusikalstamas veikas, o nutartyje jį suimti bus aprašyta tik viena, užsienio valstybė svarstys galimybę išduoti asmenį tik už pastarąją. Be šalies, kuriai pateiktas prašymas išduoti, sutikimo išduotam asmeniui negali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už kitą nusikaltimą negu tas, už kurį jis buvo išduotas (Išimties taisyklė) [5. 14str.]. Todėl prokuroras, kreipęsis į teismą su pareiškimu skirti įtariamajam suėmimą, turėtų atkreipti teismo dėmesį į šią aplinkybę ir prašyti surašant nutartį laikytis BPK 125 str. jos turiniui keliamų reikalavimų.

Praktikoje iškyla klausimas dėl dokumentų, būtinų plečiant baudžiamąjį persekiojimo ribas po asmens išdavimo (prašant išdavusios valstybės sutikimo). Dvišalės Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys nenumato, kokie dokumentai būtini norint gauti tokį sutikimą. Praktikoje vadovaujamosi analogija su 1957 m. Europos konvencija dėl ekstradicijos, kuri reikalauja tokiu atveju pateikti tuos pačius dokumentus, kaip ir prašant ekstradicijos, taigi ir teismo nutartį suimti [5. 14str.1d.(a)]. Kadangi asmuo jau yra valstybėje, prašančioje jo

baudžiamąjį persekiojimo ribų išplėtimo, darytina išvada, kad šiuo atveju prašymas ir pridedami dokumentai turėtų būti traktuojami ne taip griežtai kaip prašymas dėl ekstradicijos. Generalinės prokuratūros praktikoje neseniai pasitaikė atvejis, kuomet išduoto iš Baltarusijos asmens baudžiamąjį persekiojimo ribos buvo plečiamos jau keletą kartų ir sutikimui gauti nebuvo reikalaujama kartu su prašymu atsiųsti ir teismo nutartį suimti. Atsiųsti nutartį plečiant baudžiamąjį persekiojimo ribas nereikalauja ir Rusijos Federacija. Nepaisant to, ši nutartis privalo egzistuoti ir apie tai informuojama prašyme.

Perduodant Lietuvos Respublikos teritorijoje nusikalstamą veiką padariusio ir iš jos išvykusio užsienio valstybės piliečio baudžiamąjį persekiojimą, Lietuvoje būtina atlikti visus reikalingus ir įmanomus ikiteisminio tyrimo veiksmus. Todėl būtent šiuo atveju itin svarbu prieš kreipiantis į Generalinę prokuratūrą, o šiai savo ruožtu – į užsienio valstybės įstaigą – pilnai ir visapusiškai atlikti galimus proceso veiksmus bei pridėti visus reikalingus tą patvirtinančius dokumentus. Generalinė prokuratūra, BPK įpareigota spręsti dėl būtinybės siųsti užsienio valstybės įstaigai prašymą dėl baudžiamąjį proceso perdavimo, neretai gražina bylą bei prašymą juos atsiuntusiai teritorinei prokuratūrai. Paminėtini šie pagrindiniai trūkumai (priežastys, dėl kurių prašymas negali būti siunčiamas užsienio valstybei):

- teritorinės prokuratūros atsiųstoje bylos medžiagoje nėra dokumentų, patvirtinančių, jog įformintas byloje dalyvaujančių asmenų statusas – nukentėjęsysis, civilinis ieškovas, įtariamasis. Šie asmenys yra ypatingi baudžiamajame procese susiklostančių teisinių santykių subjektai, turintys įstatymų apibrėžtas teises ir pareigas, todėl procesinio statuso įgyjimas yra labai svarbus faktas. Taigi, jei baudžiamąjame byloje yra pateiktas civilinis ieškinys, būtinas ir prokuroro nutarimas pripažinti asmenį civiliniu ieškovu. Atskirai reikėtų paminėti kitos procesinės figūros – įtariamojo – vaidmenį prašant baudžiamąjį proceso perėmimo. Tiek dvišalėse Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse dėl teisinės pagalbos, tiek Europos konvencijoje dėl baudžiamąjį proceso perdavimo yra minima sąvoka „įtariamasis“ ar jai tapati sąvoka „įtariamasis asmuo“ [9. 6str.1d; 26. 59str.1d.; 20. 58 str.1d ir pan.]. Todėl perduoti užsienio valstybei galima tik įtariamųjų asmenų persekiojimą. Kitaip tariant, būtinas dokumentas, patvirtinantis, jog asmuo, dėl kurio pateikiamas prašymas perimti baudžiamąjį persekiojimą, yra įgijęs įtariamojo, kaip ikiteisminės tyrimo stadijos dalyvio, statusą. Toks dokumentas yra laikantis BPK 187 str. 1 d. reikalavimų surašytas pranešimas asmeniui apie įtarimą;

- iš bylos medžiagos matyti, jog nepilnai atliktas Lietuvos pareigūnų ikiteisminis tyrimas. Veiksmai, kuriuos būtina atlikti, priklauso nuo konkrečios bylos aplinkybių, tad sąrašas veiksmy, kurie turėjo būti, bet nebuvo atlikti, praktiškai apima visus BPK numatytus veiksmus.

Pavyzdžiui, neapklausti liudytojai, nenustatyti ir neapklausti asmenys, galimai matę nusikalstamos veikos įvykdymu įtariamą asmenį, neištirtos bylos palinkybės, susijusios su civilinio ieškinio dalyku, padarytos materialinės žalos dydžiu, negauta specialisto išvada jo kompetencijos klausimais ir panašiai. Taip pat gali būti padaryti ir kiti BPK pažeidimai, pavyzdžiui, nepasibaigus ikiteisminiam tyrimui nukentėjusiajam gražinti daiktai, tačiau nėra nei asmens prašymo gražinti daiktus, nei daiktų aprašo ar savininko patvirtinimo, kad juos gavo. Be to, daiktai gražinti nesilaikant BPK 108 str. 2 d. numatyto reikalavimo, jog gražinti daiktus galima tik po to, kai jie yra pakankamai išsamiai ištirti.

Kaip numatyta BPK 113 str., civilinis ieškinys, pareikštas baudžiamojoje byloje, įrodinėjamas pagal šio kodekso normas. Taigi galiojančios Civilinio proceso kodekso taisyklės, įtvirtinančios įrodinėjimo pareigą, netaikomos nagrinėjant civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje. Tai reiškia, kad jei baudžiamojoje byloje yra pareikštas civilinis ieškinys, ieškinio dalyką įrodinėja teisėsaugos įstaiga, kurios žinioje yra baudžiamoji byla. Todėl ikiteisminio tyrimo metu kartu su duomenimis dėl pagrindinių bylos aplinkybių yra būtina surinkti viską, kas susiję su nusikalstama veika padarytos žalos pobūdžiu ir dydžiu (pavyzdžiui, nustatyti gydymo išlaidas, automobilio pergabenimo išlaidas ir pan.);

► prašymas bei pridedami dokumentai nėra išversti į reikiamą užsienio kalbą. Beveik visos valstybės, pasirašiusios Konvenciją dėl baudžiamojo proceso perdavimo pareiškė, kokia kalba (-omis) joms turėtų būti siunčiami prašymai dėl baudžiamojo proceso perėmimo. Dvišalėse sutartyse taip pat numatyti kalbų reikalavimai. Todėl teritorinės prokuratūros, siūsdamos bylą Generalinei prokuratūrai, turi kartu pateikti ir patvirtintus prašymo bei bylos ir visų dokumentų vertimus į atitinkamą užsienio kalbą.

Kalbant apie baudžiamojo proceso perdavimą, aktuali problema yra bylų originalų atidavimas užsienio valstybei, perimančiai baudžiamąjį procesą. Visos Lietuvos Respublikos dvišalės sutartys (išskyrus sutartį su Lenkija) reikalauja kartu su prašymu perimti baudžiamąjį persekiojimą atsiųsti „turimus tyrimo dokumentus ir įrodymus“, šią nuostatą suprantant kaip originalių bylos dokumentų atsiuntimą. Vis dėlto būtų naudinga pasilikti bylos originalą ir užsienio valstybei siųsti (kaip tai yra daroma susižinant su Lenkija) patvirtintas bylos kopijas. Tokia pozicija paaiškintina tuo, jog net ir užsienio valstybei nutraukus tyrimą, byla negražinama ją atsiuntusiai valstybei. Tuo tarpu sulaikius asmenį jo baudžiamąjį persekiojimą perdavusioje valstybėje, iš esmės būtų galimas baudžiamojo proceso tęsimas (jei asmuo nėra nuteistas už šį nusikaltimą kitoje valstybėje). Kaip jau minėta, Lenkijos teisėsaugos įstaigos, prašydamos baudžiamojo persekiojimo perėmimo, Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai siunčia patvirtintas bylos kopijas, pasilikdamos sau teisę tęsti baudžiamąjį persekiojimą tuo atveju, jei

pas mus tyrimas būtų nutrauktas. Tuo tarpu persiuntus bylos originalą, prašyti gražinti bylą teoriškai įmanoma, tačiau užsienio valstybė gali pareikalauti garantijos, kad nebus vykdomas baudžiamasis persekiojimas to asmens, kurio byla buvo perduota. Toks atvejis neseniai buvo Lietuvos ir Baltarusijos santykiuose – Lietuvai nutraukus iš Baltarusijos perduotą baudžiamąjį persekiojimą, Baltarusijos generalinė prokuratūra paprašė paskolinti bylą, kurioje esantys dokumentai reikalingi jai dėl kito asmens baudžiamąjo persekiojimo. Lietuvos generalinė prokuratūra persiuntė bylą tik gavusi Baltarusijos garantiją, kad jos teisingumo įstaigos nebevykdys Lietuvos Respublikos piliečio, kurio baudžiamasis persekiojimas buvo perduotas Lietuvai, baudžiamąjo persekiojimo, nors šis Lietuvoje ir nutrauktas.

Problemos, susijusios su vykdymu

Apibendrinus prokuratūros praktiką akivaizdu, kad daugiausia sunkumų kyla ekstradicijos (išdavimo) procese bei vykdant EAO. Taip yra todėl, jog asmens išdavimo (perdavimo) procedūra yra sudėtinga, brangi ir labiausiai susijusi su asmens teisių ir laisvių suvaržymu, procesinių prievartos priemonių taikymu. Be to, kadangi Pagrindų sprendimas dėl EAO pradėtas taikyti nuo pat Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą dienos – 2004 m. gegužės 1d., praktika šioje srityje dar tik formuojasi, beveik kasdien iškyla naujų nenumatytų sunkumų. Vykdant EAO, gautus iš valstybių narių, aiškėja teisinio reglamentavimo, susijusio su asmens perdavimu, trūkumai. Pagrindiniai jų yra susiję su supaprastintos perdavimo tvarkos taikymu (reglamentavimu) bei kardomosios priemonės – suėmimo – skyrimu.

Pagrindų sprendimas ir jo įgyvendinimas Lietuvoje gerokai išplėtė supaprastintos asmens perdavimo tvarkos taikymą. Ši procedūra paremta tuo, kad gavus perduoti prašomo asmens sutikimą būti perduotam, sprendimas dėl perdavimo turėtų būti priimamas paprastesne tvarka ir dėl to operatyviau. Iki 2004 gegužės 1d. įsigaliojusių BPK pakeitimų, susijusių su Pagrindų sprendimo įgyvendinimu, supaprastinta asmenų išdavimo tvarka buvo taikoma tik tarptautinėje sutartyje numatytais atvejais. Supaprastintą asmenų išdavimą numato vienintelė Lietuvos Respublikos tarptautinė ekstradicijos sutartis – su JAV [22]. Įsigaliojus BPK pakeitimams, supaprastintą asmenų perdavimo tvarką galima taikyti ir perduodant asmenis pagal EAO – taigi į visas ES valstybes nares. Iš ES valstybių narių gaunamų prašymų išduoti/perduoti asmenį lyginamasis svoris bendrame tokių prašymų skaičiuje akivaizdus: iš 23 ekstradicijos prašymų bei EAO, atsiųstų 2004 m. iki spalio 21 d., 20 gauta iš ES valstybių narių. Tačiau išanalizavus esamą prokuratūros praktiką, statistiką bei teisinį reglamentavimą matyti, kad net ir supaprastinta asmenų perdavimo tvarka sutrumpina perdavimo procedūrą visiškai nedaug – tik keletu dienų.

Taikant šią procedūrą, teisiniame reglamentavime numatytas tik vienas esminis skirtumas – Vilniaus apygardos teismas, gavęs Generalinės prokuratūros prokuroro pareiškimą dėl asmens perdavimo, posėdį dėl sprendimo perduoti priėmimo privalo surengti ne per septynias, bet per tris dienas [2. 75str.3d.]. Jei asmuo sutiko būti perduotas EAO išdavusiai valstybei, sprendimas dėl jo perdavimo turi būti priimtas ne vėliau kaip per dešimt dienų nuo jo rašytinio sutikimo dienos [2. 71⁽¹⁾str.2d.], todėl asmenį dėl sutikimo būti perduotam apklausia Generalinės prokuratūros prokurorai. Tuo atveju, jei asmuo sulaikomas ne Vilniuje ir jam nutartimi paskiriama kardomoji priemonė – suėmimas, kuri gali būti skundžiama aukštesniajam teismui BPK 130 str. numatyta tvarka (per 20 dienų), Generalinės prokuratūros prokuroras paprastai apklausia asmenį dėl sutikimo tik praėjus šiam terminui (o kartais – ir kol skundą išnagrinėja apygardos teismas), kuomet jis etapuojamas į Vilnių. Apklausti asmenį dėl jo sutikimo būti perduotam galėtų ir teritorinės prokuratūros prokuroras Generalinės prokuratūros prokuroro pavedimu, tačiau tuomet gali būti problematiška per dešimt dienų asmenį pristatyti į Vilnių, surengti teismo posėdį ir priimti sprendimą. Suėmimas asmeniui užsienio valstybės prašymu gali būti skiriamas ir iki EAO gavimo [2. 122str.5d.] – tokiu atveju sutikimą asmuo gali duoti tik gavus EAO Generalinėje prokuratūroje.

Taikant įprastinę ir supaprastintą perdavimo (išdavimo) tvarką, skiriasi teismo posėdžio metu priimami procesiniai sprendimai – supaprastintos procedūros atveju teismas, nustatęs, kad perduotinas asmuo savo noru sutiko būti išduotas ir žino teises perdavimo pasekmes, priima nutartį perduoti asmenį [2. 75str.4d.]; taikant įprastą procedūrą, teismas gali atsisakyti tenkinti prokuro prašymą [2. 73str.3d.]. Paradoksalu, tačiau net asmeniui sutikus būti perduotam, Vilniaus apygardos teismo teisėjo nutartis perduoti gali būti per 7 dienas skundžiama Lietuvos apeliaciniam teismui BPK 74 str. tvarka. Akivaizdu, jog asmuo, prokurorui bei apygardos teisėjui patvirtinęs savo sutikimą, vargu ar skųs atitinkamą teismo sprendimą. Reikia pabrėžti, jog Lietuvos Respublikos pranešime, skirtame ES valstybėms narėms, informuojančiame apie EAO vykdymo procedūrą Lietuvoje, teigiama, jog „teismo nutartis perduoti asmenį neskundžiama, jei perduotinas asmuo išreiškė savo sutikimą būti perduotam“ [46]. Tačiau į BPK ši nuostata įsakmiai nėra įtraukta, tad 74 str. praktikoje taikomas ir toliau, tuo dar labiau užtęsdamas perdavimo procedūrą.

Taigi teisinis reglamentavimas dėl supaprastintos asmens perdavimo tvarkos turi trūkumų. Kol kas Generalinės prokuratūros kaip EAO vykdančiosios institucijos praktika nėra gausi (Žr. 4 lentelę Priede2). Tačiau akivaizdu, kad teisės aktus reikės tobulinti ir iš tiesų supaprastinti išdavimo (perdavimo) procedūrą, kai asmuo su ja sutinka.

Perdavimas pagal EAO gali būti vykdomas su sąlyga, kad veikos, už kurias išduotas EAO, yra laikomos nusikalstamosiomis pagal vykdančiosios valstybės narės teisę [16. 2str.4d.]. Tačiau už nusikalstamas veikas, kurios įsakmiai išvardintos Pagrindų sprendimo 2 str. 2 d., perduodama netikrinant veikos dvigubo baudžiamumo, kitaip tariant, nesilaikant aukščiau minėtos taisyklės. Išanalizavus 2004 m. gegužės-spalio mėn. gautus EAO matyti, jog visi yra dėl sunkių nusikaltimų – nužudymo, neteisėto laisvės atėmimo ir kitų, esančių tame sąraše. Tuo tarpu asmeniui, kurio perdavimo prašoma, teismas gali ir neskirti kardomosios priemonės – suėmimo arba, apskundus nutartį, panaikinti paskirtą [2. 72str.4d.]. Generalinės prokuratūros praktikoje jau buvo atvejų, kuomet apygardos teismas panaikino nutartį suimti ir asmuo, būdamas laisvėje, tiesiog nepriėmė šaukimo į apygardos teismo posėdį dėl galutinio sprendimo priėmimo. Tikėtina, jog problematiška bus ir tuomet, kai asmeniui nėra paskirtas suėmimas, tačiau priimama nutartis jį išduoti (perduoti), paliekant teisę skusti jį per 7 dienas. Kas užtikrins, jog per šį laiko tarpą asmuo, žinodamas, jog Lietuva įsipareigojo jį perduoti užsienio valstybei, nebandys slapstytis arba išvykti iš šalies? Galiausiai ir EAO apibrėžiamas kaip „Europos Sąjungos valstybės narės teisminės institucijos sprendimas, kuriuo kita valstybės narė įpareigojama suimti ir perduoti šiame sprendime nurodytą asmenį“ [2. 17⁽¹⁾str.]. Kitaip tariant, sprendimas suimti yra kitos valstybės teisminių institucijų valinis aktas, kurio pripažinimu remiasi visa perdavimo pagal EAO sistema. Todėl, apibendrinus aukščiau išdėstytą, manytina, jog efektyviam EAO vykdymui užtikrinti, ypač, jei prašoma perduoti dėl nusikaltimų, esančių Pagrindų sprendime pateiktame sąraše, kitos kardomosios priemonės kaip numatyta BPK 72 str. 4 d., turėtų būti skiriamos tik išskirtiniais atvejais (pavyzdžiui, dėl sveikatos būklės, nėštumo ar panašiai). Visais kitais atvejais suėmimas padėtų užtikrinti sklandų perdavimo procesą.

Prie problemų, susijusių su vykdymu, galima priskirti ir baudžiamojo proceso perdavimo, naudojantis 1959 m. Europos konvencija, praktiką bei atsakymo į teisinės pagalbos prašymą negavimą iš užsienio valstybių įstaigų.

Bendra taisyklė, kuria galima būtų apibūdinti teisinį bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose yra ta, jog prašymo ar kitokio kreipimosi sulaukusi valstybė (kompetentinga įstaiga) privalo reaguoti į šį prašymą: vykdyti jį arba persiųsti vykdyti, suteikti informaciją, imtis kitų reikalingų veiksmų (suimti asmenį ir panašiai) bei apie tai informuoti užsienio valstybę (arba motyvuotai informuoti užsienio valstybę, jog prašymas nebus vykdomas). Toks grįžtamojo ryšio reikalavimas suformuluotas tarptautinėse sutartyse dėl teisinės pagalbos arba išplaukia iš sisteminės jų nuostatų analizės bei praktikos. Šiuo atžvilgiu paminėtinas 1959 m. Europos konvencijos 21 str., kuriuo Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros praktikoje kartais naudojasi valstybės, negalinčios arba nenorinčios remtis Konvencija dėl baudžiamojo proceso

perdavimo. Užsienio valstybė, nustačiusi, kad veikos įvykdymu įtariamasis Lietuvos pilietis, surinktą bylos medžiagą persiunčia Generalinei prokuratūrai kaip informaciją „reikalingą kitos šalies nagrinėjamos byloms“ [7. 21str.] vietoje to, kad bylą tirtų pati arba prašytų baudžiamojo proceso perėmimo. Prašant baudžiamojo proceso perėmimo keliama gana griežti reikalavimai prašymui bei bylos dokumentams: turi būti pareikšti įtarimai asmeniui, visa bylos medžiaga išversta į prašomosios valstybės ar kitą užsienio kalbą ir panašiai. Tuo tarpu 1959 m. Europos konvencijos 21 str. 2 d. įpareigoja tokią medžiagą gavusią valstybę pranešti apie veiksmus, susijusius su perduota informacija – taigi Generalinė prokuratūra turėtų traktuoti gautą medžiagą kaip teisinės pagalbos prašymą 1959 m. Europos konvencijos prasme ir imtis atitinkamų veiksmų. Kaip pavyzdį galima paminėti atvejį, kuomet Estijos Respublika prašė Lietuvos generalinės prokuratūros perimti baudžiamąjį procesą dėl nusikalstamos veikos, padarytos laive, priklausančiame Lietuvai, Lietuvos teritorijoje, kuriame buvo apvogtas Estijos pilietis. Kadangi įtariamasis net nebuvo nustatytas, Lietuvos generalinė prokuratūra gražino prašymą motyvuodama tuo, jog ir pagal 1972 m. Konvenciją dėl baudžiamojo proceso perdavimo, ir pagal trišalę sutartį, Lietuvos Respublika perima tik savo piliečių baudžiamąjį persekiojimą. Tuomet visą surinktą medžiagą Estija atsiuntė remdamasi 1959 m. Europos konvencijos 21 str. Kitas pavyzdys – šių metų sausio 9 d. iš Čekijos Respublikos generalinės prokuratūros gautas prašymas pradėti Lietuvos Respublikos piliečio baudžiamąjį persekiojimą. Prašymas pagrįstas 1959 m. konvencijos 21 str. ir išverstas į anglų kalbą. Kartu buvo atsiųsta ir baudžiamoji byla. Tačiau Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra išnagrinėjusi prašymą gražino visą atsiųstą medžiagą į Čekiją, paaiškindama, jog toks prašymas turėtų būti pateiktas vadovaujantis 1972 m. konvencija dėl baudžiamojo proceso perdavimo. Pastarąją Konvenciją Lietuva ratifikavo 1997 m. gruodžio 23 d. įstatymu Nr.VIII-583, pareiškusi, jog pasilieka teisę reikalauti, kad prie jai pateikiamų prašymų ir su jais susijusių dokumentų, kurie surašyti ne anglų, vokiečių, rusų arba lietuvių kalbomis, būtų pridedami jų vertimai bent į vieną šių kalbų [9]. Todėl prašant baudžiamojo proceso perėmimo nepakanka to, kad yra išverstas prašymas, reikia ir visų baudžiamosios bylos dokumentų vertimo.

Dar paradoksesnė situacija dabar susiklosčiusi santykiuose su Vokietijos žemių ministerijomis, kurios siunčia Lietuvai prašymus dėl baudžiamojo proceso perėmimo, pateikdamos vokiečių kalba surašytą bylos medžiagą remdamasi ne tik 1959 m. Europos konvencija, bet ir Šengeno konvencija, kuri dar nėra Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalimi, todėl negali būti tarptautinio bendradarbiavimo ir susižinojimo pagrindu.

Kalbant apie grįžtamąjį ryšį tarp prašomosios ir prašančiosios valstybių, problemų daugiausiai kyla dėl teisinės pagalbos pavedimų vykdymo, kuomet Lietuvos Respublikos

generalinė prokuratūra, išsiuntusi teisinės pagalbos pavedimą užsienio valstybei, negauna jokio atsakymo. Tokiu atveju labai vilkinamas bylos tyrimas Lietuvoje, kadangi nėra žinoma užsienio valstybės pozicija – ar pavedimas vis dėlto bus vykdomas, kada ir kaip, ar bus atsisakyta jį vykdyti. Pakartotinai prašymas, kartu teiraujantis, kada bus įvykdytas pavedimas bei prašant informuoti, jei jis nebus vykdomas, siunčiamas tik teritorinės prokuratūros iniciatyva, kadangi Generalinė prokuratūra neturi galimybių fiksuoti ir sekti visų išsiunčiamų prašymų vykdymo eigą. Stringant teisinės pagalbos pavedimo vykdymui užsienio valstybėje, kreipiamasi į Eurojust Lietuvos nacionalinį atstovą Hagoje, kuris susisiekiama su tos valstybės nacionaliniu atstovu Eurojust ir teirujasi dėl pavedimo vykdymo kliūčių. Per Eurojust taip pat pranešama skubi informacija, susijusi su kitos valstybės teisinės pagalbos pavedimo vykdymu.

Taigi prokuratūra, susižinodama su užsienio valstybių įstaigomis, praktikoje susiduria su įvairaus pobūdžio problemomis. Dalis jų kyla iš teisinio reglamentavimo trūkumų bei spragų, kitos susijusios su pirminiu susižinojimo etapu – prašymo parengimu, dalis problemų būdingos tik susižinant su atskira valstybe (-ėmis), kadangi kiekviena užsienio valstybė pasižymi tam tikra specifika susižinojimo santykiuose. Toliau šiame darbe pateikiami siūlymai, kaip spręsti dažniausiai pasitaikančias problemas bei tobulinti susižinojimą su užsienio valstybių įstaigomis.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Išvados

1. Literatūroje, Lietuvos Respublikos norminiuose aktuose bei susižinojimo praktikoje sąvoka „teisinė pagalba“ vartojama nevienaprasmiškai. Priklausomai nuo konteksto, šia sąvoka gali būti apibrėžiamas tarptautinis teisinis bendradarbiavimas arba jo forma – atskirų proceso veiksmų atlikimas kitos valstybės prašymu. Siekiant išvengti neaiškumų, siūlytina vartoti du terminus: „tarptautinis teisinis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose“ (kuris apimtų bendradarbiavimą tokiose srityse kaip nusikaltusių asmenų paieška ir išdavimas bei perdavimas, baudžiamasis persekiojimas, atskirų procesinių veiksmų atlikimas, nuteistųjų asmenų perdavimas bei pasikeitimas teisine informacija) ir „teisinė pagalba“, traktuojant ją kaip atskirą teisinio bendradarbiavimo institutą.

2. Tarptautinėse sutartyse nuostatos dėl susižinojimo apima prašymų perdavimo kanalus bei centrinės (kompetentingas) įstaigas, įgaliotas pateikti teisinės pagalbos prašymus bei koordinuoti jų vykdymą. Susižinojimas siaurąja prasme – tai prašymų perdavimas arba *susisiekimasis* su užsienio valstybės kompetentingomis įstaigomis. Pasitelkus sisteminį bei loginį analizės metodą darytina išvada, jog analizuojant susižinojimo institutą būtina kalbėti ir apie aspektus, tiesiogiai susijusius su efektyviu susižinojimu, kitaip tariant, veiksmus, reikalingus parengti prašymą bei vykdyti gautą prašymą. Taigi susižinojimas – tai teisinės pagalbos prašymų rengimas, siuntimas bei jų vykdymo organizavimas.

3. Susižinodama su užsienio valstybių įstaigomis, Lietuvos Respublikos prokuratūra naudojami visais pagrindiniais prašymų perdavimo būdais: diplomatiniais kanalais, per centrinės įstaigas, tiesiogiai kitos valstybės kompetentingoms įstaigoms, per Interpol'ą. Prašymai perduodami paštu, skubiais atvejais – faksu. Prašymų perdavimo kanalų naudojimas skiriasi priklausomai nuo teisinio bendradarbiavimo pagrindo, konkretaus atvejo skubos, valstybių tarpusavio santykių praktikos ir bendradarbiavimo srities: ekstradicijos prašymai bei prašymai perimti baudžiamąjį persekiojimą visada siunčiami per centrinės įstaigas.

3.1 Centrinės įstaigos – tai kompetentingos valstybės institucijos, atsakingos už prašymų užsienio valstybėms siuntimą, tokių prašymų gavimą ir perdavimą vykdyti. Centralizuota sistema leidžia koordinuoti prašymų siuntimą bei vykdymą, sutelkti jį „vienose rankose“. Lietuvos Respublikoje nuo 2003 m. centrinių įstaigų funkcijas susižinant su užsienio valstybių įstaigomis atlieka Teisingumo ministerija bei Generalinė prokuratūra. Jų kompetencijos atskyrimas įtvirtintas įstatymiškai tik Europos arešto orderio išdavimo ir perdavimo srityje,

tačiau neatitinka nei susiklosčiusios praktikos, nei Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatyme įtvirtintų prokuratūros funkcijų bei vaidmens principinių nuostatų.

3.2 Šiuolaikinės prašymų perdavimo tendencijos, atsispindinčios naujausiuose ES bei Europos Tarybos teisės aktuose, yra susižinojimo decentralizavimas savitarpio teisinės pagalbos srityje bei galimybė perduoti prašymus elektroninėmis ar kitomis ryšių priemonėmis. Įsigaliojus tiesioginiam susižinojimui, Generalinės prokuratūros kaip centrinės įstaigos vaidmuo tampa daugiau metodiniu vadovavimu bei pagalba ypatingais atvejais. Šiuo metu Lietuvos Respublikos ikiteisminio tyrimo įstaigos bei teritorinės prokuratūros su užsienio valstybių įstaigomis susižino per Generalinę prokuratūrą. Tiesioginis apygardos prokuratūrų susižinojimas vyksta tik su Lenkijos bei Latvijos Respublikomis prašymų dėl proceso veiksmų atlikimo srityje.

4. Konvencijos dėl teisinės pagalbos, kurias ratifikavo Lietuvos Respublika, nereikalauja prašymų bei dokumentų vertimų į vykdančiosios valstybės kalbą, bet suteikia jas ratifikuojančioms valstybėms teisę reikalauti vertimų. Lietuvos Respublika susižinojimo kalbomis pasirinko lietuvių, anglų, vokiečių, rusų bei prancūzų kalbas. Kai kurios užsienio valstybės, siekdamos kuo didesnio operatyvumo, skubius teisinės pagalbos pavedimus atsiunčia jau išverstus į lietuvių kalbą, nors tai yra tik viena iš alternatyvų – Lietuva nėra išsamią pareikalavusi prašymų ir dokumentų vertimo į lietuvių kalbą nei daugiašalių sutarčių ratifikavimo įstatymuose, nei dvišalėse sutartyse. Tuo tarpu įgyvendindama Pagrindų Sprendimą Lietuva nepasinaudojo teisine galimybe *nedaryti* jokio papildomo pareiškimo dėl pateiktino vykdyti Europos arešto orderio kalbų, tuo būdu užsitikrindama, kad visi EAO bus pateikiami lietuvių kalba, o Europos arešto orderiams, siunčiamiems į Vokietiją bei Austriją, nereikėtų vertimo. Tai būtų bemaž vienintelės šalys, į kurias Lietuvos Respublika galėtų kreiptis savo nacionaline – lietuvių – kalba. Taigi Lietuvos Respublika kiek skubotai ir ne visai pagrįstai pasirinko kalbas, kuriomis priims vykdyti EAO.

5. Daugiausia problemų kyla vykdant ekstradicijos prašymus bei Europos arešto orderius, kadangi asmens išdavimo bei perdavimo procedūros yra sudėtingos, brangios ir labiausiai susijusios su asmens teisių ir laisvių suvaržymu, procesinių prievartos priemonių taikymu. Pagrindų sprendimas pradėtas taikyti nuo Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą dienos – 2004 m. gegužės 1 d., todėl praktika šioje srityje dar tik formuojasi. Vienas iš pagrindinių jau aiškėjančių teisinio reglamentavimo trūkumų – nauja 4 dalimi papildyta BPK 72 str. redakcija, leidžianti asmenims, kuriuos prašoma išduoti arba perduoti, taikyti ne tik suėmimą, bet ir kitas kardomasias primones.

6. Pagrindų Sprendimas ir jo įgyvendinimas Lietuvoje gerokai išplėtė supaprastintos asmens perdavimo tvarkos taikymą: supaprastintą perdavimo procedūrą galima taikyti

perduodant asmenis pagal Europos arešto orderį – taigi į visas ES valstybes nares. Generalinės prokuratūros kaip Europos arešto orderį gaunančios ir vykdančios institucijos praktika dar nėra gausi, tačiau apibendrinus ją matyti, kad net ir supaprastinta tvarka sutrumpina perdavimo procedūrą tik keletu dienu. Pagrindinės to priežastys: asmenį dėl jo sutikimo būti perduotam apklausia Generalinės prokuratūros prokurorai, nepriklausomai nuo jo sulaikymo vietos, o Vilniaus apygardos teismo nutartis dėl perdavimo gali būti skundžiama įprasta tvarka.

Pasiūlymai

Išanalizavus teisės aktus teisinės pagalbos srityje bei prokuratūros susižinojimo praktiką, teiktini šie pasiūlymai susižinojimui tobulinti:

1. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo nuostatomis, įtvirtinančiomis prokuratūros funkcijas bylos ikiteisminio tyrimo metu bei kontroliuojant nuosprendžių pateikimą vykdyti, siūlytina inicijuoti teisinio reglamentavimo – pirmiausia, BPK 69⁽¹⁾ str.1 ir 2 d.– pakeitimą. Siūloma šio straipsnio redakcija įtvirtintų Generalinės prokuratūros bei Teisingumo ministerijos kompetenciją išduoti Europos arešto orderį, atitinkančią minėtas principines nuostatas bei susiklosčiusią praktiką.

Siūloma BPK 69⁽¹⁾ 1 ir 2 d. redakcija:

„69⁽¹⁾ straipsnis. Europos arešto orderio išdavimas dėl asmens perdavimo Lietuvos Respublikai

1. Siekdama iš Europos Sąjungos valstybės narės perimti Lietuvos Respublikos pilietį arba kitą asmenį, *jeigu Lietuvos Respublikoje yra pradėtas ikiteisminis tyrimas jo atžvilgiu* arba jis Lietuvos Respublikoje *įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu nuteistas laisvės atėmimo bausme, tačiau nuo bausmės atlikimo pasislėpė* Europos Sąjungos valstybėje narėje, Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, gavusi teismo nutartį suimti *įtariamąjį arba įsiteisėjusį teismo nuosprendį*, išduoda Europos arešto orderį ir kreipiasi į kompetentingą Europos Sąjungos valstybės narės instituciją, kad ši perduotų Europos arešto orderyje nurodytą asmenį.

2. *Dėl Lietuvos Respublikos piliečio ar kito asmens, jeigu Lietuvos Respublikoje vyksta teisminis tyrimas jo atžvilgiu, Europos arešto orderį, gavusi teismo nutartį suimti kaltinamąjį, išduoda ir į kompetentingą Europos Sąjungos valstybės narės instituciją kreipiasi Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija.*“

2. Manome, kad efektyviam Europos arešto orderio vykdymui užtikrinti, ypač, jei prašoma perduoti dėl nusikalstamų veikų, išvardintų Pagrindų sprendimo 2 str., kitos kardamosios priemonės, išskyrus suėmimą, turėtų būti skiriamos tik išskirtiniais atvejais. Visais kitais atvejais suėmimas padėtų užtikrinti sklandų perdavimo procesą. Jei teismų praktika formuosis kita kryptimi, būtų tikslinga pakeisti BPK 72 str. 4 d., pabrėžiant kitų kardomųjų priemonių taikymo išimtinumą.

Siūloma BPK 72 str. 4 d. redakcija:

„72 straipsnis. Kardamosios priemonės asmenims, kuriuos prašoma išduoti iš Lietuvos Respublikos arba perduoti Tarptautiniam baudžiamajam teismui ar pagal Europos arešto orderį

<...>

4. *Išimtiniais atvejais (dėl ligos, nėštumo ir panašiai) asmenims, kuriuos prašoma išduoti iš Lietuvos Respublikos arba perduoti Tarptautiniam baudžiamajam teismui ar pagal Europos arešto orderį, gali būti taikomos ir kitos šiame Kodekse numatytos kardamosios priemonės, jeigu jų pakanka užtikrinti, kad asmuo nepabėgtų (nepasislėptų) nuo Lietuvos Respublikos teisėsaugos institucijų.“*

3. Siūlome BPK 75 str. papildyti nuostata, kad Vilniaus apygardos teismo nutartis išduoti (perduoti) asmenį, priimta taikant supaprastintą perdavimo procedūrą, yra neskundžiama. Tai leistų dar septyniomis dienomis sutrumpinti išdavimo (perdavimo) procedūrą, kai asmuo su ja sutinka.

Siūloma BPK 75 str. 5 d. redakcija

„75 straipsnis. Supaprastinta asmenų išdavimo (perdavimo) iš Lietuvos Respublikos tvarka

<...>

5. *Vilniaus apygardos teismo nutartis išduoti (perduoti) asmenį, priimta pagal šio straipsnio 4 d. taisyklės, yra galutinė ir neskundžiama.“*

4. Manome, kad teisinės pagalbos pavedimus, kuriuos vykdyti kompetentingos Kaliningrado srities teisėsaugos įstaigos, būtų tikslinga siųsti ne per Rusijos Federacijos generalinę prokuratūrą, o tiesiogiai Kaliningrado srities prokuratūrai, kadangi ši Rusijos Federacijos dalis ribojasi su Lietuvos Respublika. Tuo tikslu siūlytina inicijuoti dvišalės

Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose papildymą Protokolu, kuris pakeistų sutarties nuostatą dėl susižinojimo ir leistų Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai siųsti teisinės pagalbos pavedimus tiesiogiai Kaliningrado srities prokuratūrai, pavedimo kopiją perduodant ir Rusijos Federacijos generalinei prokuratūrai.

5. Teisės aktai neapibrėžia Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir generalinės prokuratūros kompetencijos susižinojimo (prašymų perdavimo) srityje, todėl siūlytina užpildyti šią spragą. Tai leistų išvengti nesusipratimų, kylančių dėl neapibrėžtumo, aiškiai paskirstyti įgaliojimus bei pasiekti operatyvumo susižinant su užsienio valstybėmis.

PAGRINDINIAI ŠALTINIAI

Norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr.37-1341, 2004, Nr. 72-2493.
3. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741, 2004 Nr. 72-2492.
4. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 23-557; 2003, Nr. 42-1919.
5. Europos konvencija dėl ekstradicijos // Valstybės žinios. 1995, Nr. 34-819.
6. Europos konvencijos dėl ekstradicijos antrasis papildomas protokolas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 34-819.
7. Europos konvencija dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1995, Nr. 33-762; 1996, Nr. 100-2278.
8. Europos konvencijos dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose antrasis papildomas protokolas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 42-1374; Nr. 42-1370.
9. Europos konvencija dėl baudžiamojo proceso perdavimo // Valstybės žinios. 1998, Nr. 10-238, 10-241.
10. Europos konvencija dėl kovos su terorizmu // Valstybės žinios. 1997, Nr. 7-116.
11. Europos konvencija dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo // Valstybės žinios. 1995, Nr. 12-263.
12. Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos // Valstybės žinios. 2002, Nr. 23-851; 23-853.
13. Konvencija dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 2004, Nr. 67-2352.
14. Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą // Valstybės žinios. 2002, Nr. 51-1929; 51-1933.
15. Jungtinių Tautų konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta // Valstybės žinios. 1998, Nr. 38-996; 38-1004.
16. Tarybos pagrindų sprendimas Nr. 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos.

17. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir generalinio prokuroro 2004 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas Nr. 1R-195/1-144 „Dėl Europos arešto orderio išdavimo ir asmens perėmimo pagal Europos arešto orderį taisyklių patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2004, Nr. 134-4886.

18. Lietuvos Respublikos ir Azerbaidžano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 2002, Nr. 75-3217.

19. Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1994, Nr. 43-779.

20. Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių // Valstybės žinios. 1994, Nr. 28-492.

21. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės sutartis dėl savitarpio teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1998, Nr. 59-1660.

22. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės ekstradicijos sutartis // Valstybės žinios. 2002, Nr. 15-559.

23. Lietuvos Respublikos ir Kazachstano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1998, Nr. 51-1399.

24. Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos civilinėse ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 2001, Nr. 75-2642.

25. Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos ekstradicijos sutartis // Valstybės žinios. 2002, Nr. 115-5130.

26. Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1994, Nr.14-234.

27. Lietuvos Respublikos ir Moldovos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1995, Nr. 19-440.

28. Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1995, Nr. 13-296.

29. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Suomijos Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl bendradarbiavimo nusikaltimų prevencijos srityje // Valstybės žinios. 1997, Nr. 96-2431.

30. Lietuvos Respublikos ir Ukrainos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1994, Nr. 91-1767.

31. Susitarimas tarp Lietuvos Respublikos ir Latvijos Respublikos prokuratūrų tiesioginio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose (2002 04 25).

32. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro ir Lenkijos Respublikos generalinio prokuroro susitarimas dėl prokuratūrų bendradarbiavimo (1994 12 20).

33. Susitarimas tarp Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros ir Vokietijos Federacinės Respublikos teisingumo ministerijos dėl teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose supaprastinimo (2002 06 06).

Teismų praktika

34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 42 „Dėl teismų praktikos taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui“ // Teismų praktika. Nr. 20

Specialioji literatūra

35. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso komentaras. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2001.

36. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso komentaras. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003.

37. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 1998.

38. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 1996.

39. Europos Tarybos dokumentų rinkinys: teisinės savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose tarptautinės sutartys//Tarptautiniai dokumentai 1/sud. G.Švedas/ - Vilnius:VĮ Teisinės informacijos centras, 2002.

40. Lietuvos Respublikos teisinio bendradarbiavimo tarptautinės sutartys/Tarptautiniai dokumentai 2/sud. G.Švedas/ - Vilnius:VĮ Teisinės informacijos centras, 2002.

41. Babachinaitė G., Gutauskas A., Jurgelaitienė G. ir kt. Nusikalstamumo ir kitų nepageidautinų socialinių procesų prevencijos problemos bei jų sprendimas Europos valstybėse. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.

42. Mutual Assistance in Criminal and Business Regulatory Matters//Cambrige international documents series, Gilmore (ed). 2000. Vol 8.

43. Torsten Stein. Encyclopedia of Public International Law. Amsterdam: North-Holland, 1995.

44. Милинчук В.В. Институт взаимной правовой помощи по уголовным делам. Москва: Юрлитинформ, 2001.

45. Панов В.П. Сотрудничество государств в борьбе с международными уголовными преступлениями. Москва: Юрист, 1993.

Kiti šaltiniai

46. http://ue.eu.int/cms3_Applications/applications/PolJu/details.asp?lang=EN&cmsid=720&id=87 – valstybių narių pareiškimai, išlygos bei praktinis Pagrindų sprendimo dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos įgyvendinimas.

47. <http://conventions.coe.int> – Europos Tarybos priimtose konvencijose, valstybių dalyvių išlygos, pareiškimai, ratifikavimo ir įsigaliojimo datos.

48. <http://ovada.tic.lt/lrgp> – Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros tinklapis.

49. http://www.coe.int/T/E/Legal_affairs/Legal_co-operation/Conferences_and_high-level_meetings/European_Public_Prosecutors/ – Europos valstybių Generalinių prokurorų kasmetinių susitikimų-konferencijų medžiaga.

SANTRAUKA

Daugybė veiksnių: tarptautinio nusikalstamumo augimas, laisvo asmenų judėjimo tarp valstybių įtvirtinimas ir kt. lėmė ir tebelemia tarptautinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose svarbą, kurio tikslas – padėti įgyvendinti baudžiamąjį teisingumą bylose, kuriose reikalinga užsienio valstybių teisinė pagalba. Lietuvos Respublikos teisėsaugos institucijų pareigūnų kompetencija apribota Lietuvos Respublikos teritorija, todėl tokiais atvejais, kai tyrimui svarbūs duomenys, liudininkai ar net pats įtariamasis yra kitoje valstybėje, nusikaltimas buvo padarytas šalies piliečio užsienyje, nuteistasis slapstosi užsienyje nuo baudmės atlikimo ir panašiai, kreipiamasi teisinės pagalbos į kompetentingas užsienio valstybės įstaigas. Teisinė pagalba baudžiamosiose bylose teikiama tarptautinių sutarčių pagrindu siunčiant teisinės pagalbos prašymus užsienio valstybės įstaigoms bei pagal nacionalinius įstatymus vykdant gautus prašymus. Nepaisant to, kad susižinojimas pakankamai detalai reglamentuotas daugelyje teisės aktų, praktikoje iškyla klausimų, į kuriuos nei įstatymas, nei sutartis atsakymo neduoda: pavyzdžiui, joks teisės aktas, išskyrus taisyklės dėl Europos arešto orderio išdavimo, nenumato, kada prašymai siunčiami per Generalinę prokuratūrą, o kada – per Teisingumo ministeriją. Šis ir nemažai kitų klausimų sprendžiami praktiškai susiklostančiuose susižinojimo santykiuose. Be to, kadangi susižinojimo praktika paprastai susiklosto norminių teisės aktų pagrindu, ji padeda atskleisti teisinio reglamentavimo trūkumus bei spragas. Susižinojimo reikšmė didėja, stiprėjant valstybių tarptautiniam bendradarbiavimui kovoje su nusikalstamumu. Lietuvos Respublikos prokuratūros praktinis susižinojimas su užsienio valstybių įstaigomis išsamiai nagrinėtas nebuvo, todėl tikėtina, kad šis darbas bus naudingas plėtojant teisinio bendradarbiavimo klausimus, ypač įsigaliojus tiesioginiam susižinojimui tarp Lietuvos Respublikos apygardų prokuratūrų bei užsienio valstybių atitinkamų įstaigų.

Šiame magistro baigiamajame darbe siekta apibrėžti susižinojimo vietą bei reikšmę šiuolaikiniame baudžiamajame procese bei atskleisti Lietuvos Respublikos prokuratūros susižinojimo praktiką 2000-2004 metais, analizuojant teisinės pagalbos prašymus, statistinius duomenis, nagrinėjant praktiškai iškylančias problemas. Pagrindiniai tyrimo metodai, naudoti darbo tikslams pasiekti – empiriniai: dokumentų analizė, interviu bei pokalbis su ekspertais – Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Tarptautinių ryšių ir teisinės pagalbos skyriaus prokurorais. Darbe pateikiamos išvados bei siūlymai, kaip tobulinti susižinojimą bei spręsti aktualiausias problemas. Statistiniai duomenys susistemintai pateikiami lentelėse bei diagramose.

THE COMMUNICATION PRACTICE OF THE PUBLIC PROSECUTOR'S OFFICE OF THE REPUBLIC OF THE LITHUANIA WITH THE FOREIGN COUNTRIES AUTHORITIES

Summary

Many factors such as increase of the international crime rate, establishing of the free movement amongst the countries and others have been determining the importance of the international cooperation in the penal field, the aim of which is to administer justice in the penal actions, where the legal help from the foreign countries is needed. The competence of the law-enforcement officers is limited by the territory of the Republic of Lithuania thus in such cases when investigation data, witnesses or suspect himself are located in the other country, crime was committed by the country citizen abroad, convict is hiding in the foreign country etc. the authorities of the other country are addressed for legal assistance in penal action. The grounds for legal assistance are multilateral and bilateral treaties. Sending the requests and carrying them out according the national law fulfill it. Despite the fact that the communication between the two country's authorities is regulated in many acts of legislation, there are still many gaps. For instance, there are no laid down rules (except the rules regarding the European arrest warrant) when the requests for legal assistance should be send via the Office of the Prosecutor General and in which cases – via Ministry of Justice. This and many other issues are being solved in the practice relations that arise while communicating with other countries. The analysis of communication practice can be also useful as it often uncovers the shortcomings and gaps of the legal regulation.

The communication practice of the public prosecutor's department in the Republic of Lithuania has not been analyzed as far. The work could be useful developing the international cooperation issues further and for the officers that work in this field as well.

The aim of this master graduate work was to define the meaning and importance of the communication in the contemporary criminal procedure and to disclose the communication practice of the public prosecutor's office of the Republic of Lithuania in the period of 1999-2004. The author analyzed the requests for legal assistance, discussed the problems of the communication, collected statistic data. The main research methods are empirical: document analysis, interview and conversation with the experts – the prosecutors of the Office of the Prosecutor General, International relation and legall assistance department. The conclusions are drawn together with the suggestions, statistic data are given in tables and charts.

PRIEDAS 1

1 lentelė

Prokuratūros susižinojimas* su užsienio valstybių įstaigomis 1995 m. bei 1999-2004 m.

Metai	Bendras prašymų skaičius		Prašymai dėl proceso veiksmų atlikimo		Ekstradicijos prašymai		Prašymai dėl baudžiamojo proceso perėmimo	
	2	3	4	5	6	7	8	9
	<i>į užsienio valstybes</i>	<i>iš užsienio valstybių</i>	<i>į užsienio valstybes</i>	<i>iš užsienio valstybių</i>	<i>į užsienio valstybes</i>	<i>iš užsienio valstybių</i>	<i>į užsienio valstybes</i>	<i>iš užsienio valstybių</i>
1995	536	155	516	127	18	14	2	14
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
1999	930	415	848	389	42	8	40	18
2000	963	450	875	404	52	10	36	36
2001	1025	555	847	492	148	16	30	47
2002	1131	649	931	584	169	17	31	48
2003	766	687	555	613	179	18	32	56
2004 (I pusmetis)	334	310	246	277	65 (+15 EAO)	6 (+3 EAO)	8	24

2 lentelė

Lietuvos apygardų prokuratūrų susižinojimas su Latvijos apskričių prokuratūromis 2002-2004 m. (skliaustuose-Generalinės prokuratūros gauti ir išsiųsti prašymai)

Metai	Prašymai dėl proceso veiksmų atlikimo siųsti į Latviją	Prašymai dėl proceso veiksmų atlikimo gauti iš Latvijos
2002	52 (53)	10 (13)
2003	24 (23)	7 (21)
2004 (I pusmetis)	40 (35)	13 (16)

3 lentelė

Lietuvos apygardų prokuratūrų susižinojimas su Lenkijos vaivadijų prokuratūromis 2002-2004 m. (skliaustuose-Generalinės prokuratūros gauti ir išsiųsti prašymai)

Metai	Prašymai dėl proceso veiksmų atlikimo siųsti į Lenkiją	Prašymai dėl proceso veiksmų atlikimo gauti iš Lenkijos
2002	67 (11)	155 (14)
2003	39 (6)	131 (5)
2004 (I pusmetis)	22 (4)	77 (4)

Šaltinis – LR generalinės prokuratūros Tarptautinių ryšių ir teisinės pagalbos skyrius.

* Duomenys atspindi per generalinę prokuratūrą siųstų/gautų prašymų skaičių.

Europos arešto orderiai, gauti ir išduoti Generalinės prokuratūros iki 2004 m. spalio 21 d.

Valstybė	Gauta	Išduota
1. Airija		3
2. Belgija	3	1
3. Danija	3	
4. Didžioji Britanija		16
5. Ispanija	5	23
6. Latvija	1	2
7. Olandija	1	1
8. Prancūzija		3
9. Portugalija		3
10. Suomija	2	2
11. Švedija	2	
12. Vengrija		1
13. Vokietija		5
14. Bendri (Interpolui)		14
Viso	17	71

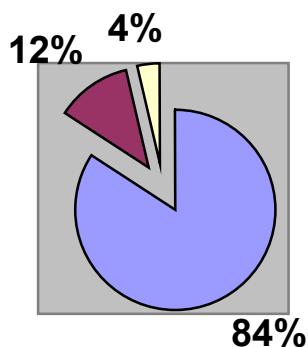
Valstybės, į kurias 2003 m. prokuratūra kreipėsi dėl teisinės pagalbos dažniausiai

Valstybė	Bendras prašymų skaičius	Prašymai dėl proceso veiksmų atlikimo	Ekstradicijos prašymai	Prašymai dėl baudž. proceso perdavimo
1. Rusija	194	182	9	3
2. Vokietija	160	81	72	7
3. Ispanija	54	8	46	-
4. Baltarusija	39	26	4	9
5. Latvija	36	23	7	6
6. JAV	35	27	8	-
7. Didžioji Britanija	32	25	7	-
8. Ukraina	25	25	-	-
9. Estija	22	18	-	4
10. Lenkija	16	7	4	5
11. Prancūzija	14	13	1	-
12. Švedija	12	9	1	2
13. Olandija	12	12	-	-
14. Italija	12	11	1	-

Šaltinis – LR generalinės prokuratūros Tarptautinių ryšių ir teisinės pagalbos skyrius.

1 diagrama

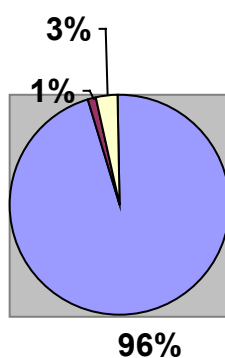
1999 – 2003 m. Lietuvos Respublikos prokuratūros užsienio valstybėms siūsti teisinės pagalbos prašymai (pagal prašymų kategorijas)

■ Prašymai dėl proceso veiksmų atlikimo (4056)
■ Ekstradicijos prašymai (590)
■ Prašymai dėl baudž.proceso perdavimo (169)

2 diagrama

1999 – 2003 m. Lietuvos Respublikos prokuratūroje gauti teisinės pagalbos prašymai iš užsienio valstybių (pagal prašymų kategorijas)

■ Prašymai dėl proceso veiksmų atlikimo (2482)
■ Ekstradicijos prašymai (69)
■ Prašymai dėl baudž.proceso perdavimo (205)

Šaltinis – LR generalinės prokuratūros Tarptautinių ryšių ir teisinės pagalbos skyrius.